

Wartość domeny publicznej w Unii Europejskiej

Rufus Pollock¹, Paul Stepan² i Mikko Välimäki³

STRESZCZENIE. Niniejsze opracowanie podsumowuje wyniki przeprowadzonego niedawno badania dotyczącego domeny publicznej na obszarze Unii Europejskiej. Na podstawie danych katalogowych, komercyjnych i pochodzących z sondaży przedstawia ono szczegółowe informacje dotyczące wartości cenowych (i różnic między tymi wartościami) materiałów chronionych prawem autorskim i znajdujących się w domenie publicznej oraz kosztów związanych z wykorzystaniem dzieł tych dwóch typów. W połączeniu z oceną wielkości domeny publicznej w państwach Unii Europejskiej opublikowaną przez Pollocka i Stepana (2009) wyniki tych badań pozwalają na uzyskanie pierwszego szacunku wartości domeny publicznej (tj. wartości dodanej wynikającej tylko z jej istnienia) dla dowolnej jurysdykcji.

Słowa kluczowe: prawo autorskie, domena publiczna, własność intelektualna, Europa

1 Adiunkt na Wydziale Ekonomii, Emmanuel College, University of Cambridge.

2 Uniwersytet Erazma w Rotterdamie, Austrian Society for Cultural Economics and Policy.

3 Adiunkt na Helsinki University of Technology, adiunkt na University of Eastern Piedmont, Włochy. *Data: 10 grudnia 2009.* Autor odpowiedzialny za publikację: Rufus Pollock, rp20@cam.ac.uk lub comments@rufuspollock.org. Wyniki zamieszczone w niniejszej pracy stanowią pochodną badania przeprowadzonego w ramach projektu „Public Domain in Europe” finansowanego przez Komisję Europejską w ramach Dyrektywy 2001/29/EC w Rightscom Ltd. Autorzy opracowania chcieliby złożyć podziękowania Komisji Europejskiej, Rightscom i innym członkom projektu za umożliwienie przeprowadzenia badania. Podziękowania należą się również szeregowi osób i organizacji, które udostępniły do celów niniejszego badania zbiory danych: AMG, BUMA/STRMBRA, Philipowi Harperowi, Naxos, Nielsen, SIAE, SCPP, YLE, Słowackiej Bibliotece Narodowej i bibliotece Trinity College w Dublinie. Dokument udostępniony jest na licencji Creative Commons - Uznanie autorstwa wersja 3.0, wszystkie jurysdykcje.

Wstęp do polskiego przekładu

Tomasz Ganicz, Fundacja Wikimedia Polska, KOED

Oddajemy Państwu do rąk niniejsze tłumaczenie pionierskiej publikacji dotyczącej próby oszacowania wartości ekonomicznej domeny publicznej w krajach Unii Europejskiej, w nadziei, że wnioski z badań tu opisanych rozwieją przynajmniej część mitów dotyczących skutków funkcjonowania prawa autorskiego w obecnym kształcie. Przedstawione przez autorów publikacji wnioski, są obarczone wieloma znakami zapytania wynikającymi z braku danych wyjściowych lub konieczności pogłębienia badań — ale już te wstępne wyniki prowadzą do dwóch ważnych wniosków:

1. Obalają mit niskiego udziału procentowego na rynku wydawniczym utworów pozostających pod ochroną majątkowych praw autorskich w stosunku do utworów, do których te prawa wygasły. Okazuje się, że jest to stosunek rzędu 20:1 — a zatem tylko ok. 5% wydawanych współcześnie utworów pochodzi z domeny publicznej. Można zatem powiedzieć, że wydawcy sięgają po dawne utwory stosunkowo rzadko, prawdopodobnie ze względu na to, że tylko naprawdę nieliczne dawne utwory przedstawiają do dzisiaj sobą jakąkolwiek wartość komercyjną.
2. Drugim takim mitem jest wpływ ochrony praw majątkowych na końcową cenę tradycyjnych książek i co za tym idzie wpływów z tytułu ich sprzedaży. Wpływ ten, przez porównanie z cenami książek zawierających utwory, do których prawa autorskie już wygasły, został oszacowany na od 5 do 15% ceny końcowej. Oczywiście różnica ta, wpływająca w części w formie tantiem dla twórców jest zauważalna dla nich — ale tylko tak długo jak ich książki się sprzedają w wysokich nakładach, co w przypadku olbrzymiej większości współczesnych bestsellerów nie trwa dłużej niż 20 lat od momentu ich pierwszego wydania, a bardzo często jest to kwestia jednego-dwóch sezonów.

Podane przez autorów niniejszej publikacji dane liczbowe wskazują na fakt, że przedłużanie czy też skracanie zakresu działania ochrony praw autorskich będzie miało znikomy wpływ na rynek księgarski — jako całość. Ludzie czytają głównie współczesne utwory i tylko nieliczne dawne — głównie takie, które weszły do kanonu klasyki, czy też stanowią lekturę szkolną. Nie grozi zatem temu rynkowi nagły zalew tanich utworów z domeny publicznej, gdyby np: ustawodawca zdecydował się skrócić czas ochrony majątkowych praw autorskich z obecnych 70 lat po śmierci twórcy do np.: 20. Już teraz dostępne są setki tysięcy e-booków z utworami z domeny publicznej, które są dostępne bezpłatnie w internecie — wydaje się to jednak mieć minimalny wpływ na tradycyjny rynek księgarski, który, jak wykazali autorzy niniejszej publikacji koncentruje się głównie na publikowaniu utworów współczesnych.

Pytanie, jakie się tu nasuwa brzmi: jaki zatem jest cel ciągłego przedłużania okresu działania ochrony majątkowych praw autorskich? Dla wydawców długi okres ochrony prowadzi do sytuacji, gdy wznawianie mniej bestsellerowych utworów, do których prawa autorskie jeszcze nie wygasły jest nieopłacalne, a z kolei wiele utworów, które warto by wydać — nie można, ze względu na zakazy lub wygórowane żądania spadkobierców lub, co jeszcze gorsze, brak możliwości ich odnalezienia. Z drugiej strony — dla olbrzymiej większości autorów, którzy czerpią zyski ze swojej twórczości głównie przez kilka lat od pierwszego wydania swojego utworu — tak długa jak współczesna ochrona ich praw majątkowych, sięgająca do 70 lat po ich śmierci nic im w wymiarze ekonomicznym nie daje.

Tak długa ochrona powoduje natomiast niemożność szerokiego udostępniania w formie elektronicznej bardzo dużego odsetka utworów powstałych w XX w, z których większość w tej sytuacji odejdzie w mrok zapomnienia. Nie można ich poddać digitalizacji i masowo udostępnić w bibliotekach cyfrowych przez

Internet. Nie opłaca się lub ze względu na niemożność odnalezienia spadkobierców nie można ich wydać w formie antologii e- i audio-booków. Zubaża to każdego dnia naszą kulturę i wydaje się mieć odwrotny od zakładanego dla istnienia i kształtu prawa autorskiego celu nadrzędnego — czyli sprzyjaniu i rozwojowi twórczości, która przecież od wieków nie jest oparta wyłącznie na własnych pomysłach twórców, lecz jest poprzez inspiracje i bezpośrednie odniesienia osadzona w kulturze naszych przodków.

1. Wprowadzenie

Zainteresowanie prawami autorskimi w szczególności i własnością intelektualną w szerszym ujęciu rośnie w ostatnich latach, odzwierciedlając głównie rosnącą wagę „produkcji” kulturowej w społeczeństwie i gospodarce. Naturalnym uzupełnieniem zainteresowania prawem autorskim jest zainteresowanie domeną publiczną z uwagi na fakt, że te dwa pojęcia są ze sobą ściśle powiązane; domena publiczna zaczyna się w miejscu, gdzie kończą się prawa autorskie. Dodatkowo, przywołana zależność ma charakter zależności wzajemnej: wiele prac objętych prawami autorskimi bazuje bezpośrednio na materiałach pochodzących z domeny publicznej, zaś domena publiczna jutra jest objętymi prawami autorskimi opracowaniami dnia dzisiejszego. W tej sytuacji, studia nad domeną publiczną stanowią tak naturalną i niezbędną część prac badawczych, jak studia nad prawami autorskimi⁴.

Niniejsze opracowanie jest częścią tej właśnie pracy badawczej. Autorzy skupiają się w nim na wartości domeny publicznej, to jest na dobru społecznym generowanym przez materiały znajdujące się w niej. W tym kontekście, co szczegółowo opisane jest poniżej, wartość domeny publicznej można rozpatrywać w ujęciu szerokim lub wąskim. Ujęcie szerokie oznacza dobro społeczne związane z wykorzystywaniem domeny publicznej. Wąskie ujęcie odnosi się do tego dobra, które generują dzieła z domeny publicznej dodatkowo (tworząc wartość dodaną) niż wówczas, kiedy są chronione. Niniejsze opracowanie skupia się głównie na wąskiej interpretacji zagadnienia.

Ważniejszym, a zarazem trudniejszym, aspektem niniejszego opracowania jest oszacowanie *wartości* domeny publicznej. Szacowanie wartości jest trudne, szczególnie z empirycznego punktu widzenia, gdyż wymaga danych dotyczących użytkowania i ceny określonego zestawu utworów. Dodatkowo, koncentrując się na wartości netto (patrz niżej) należy mieć możliwość porównania sytuacji właściwej dla dzieł chronionych prawem autorskim i znajdujących się poza zakresem tej ochrony (czyli w domenie publicznej).

Z tego wynika, że uzyskanie takiego szacunku wymaga spojrzenia na trzy odrębne, lecz blisko ze sobą związane obszary. Po pierwsze, na wykorzystanie materiałów znajdujących się w domenie publicznej — czyli na to, jakie ilości dzieł z domeny publicznej się zakupuje, rozpowszechnia, pobiera, itd. Po drugie, na różnice cenowe pomiędzy materiałami objętymi prawem autorskim a materiałami dostępnymi w domenie publicznej. Po trzecie, na *różnice* w wykorzystywaniu dzieł w kontekście różnic cenowych, do jakiego stopnia dzieła z domeny publicznej wykorzystuje się szerzej, gdyż są tańsze i łatwiej dostępne?

⁴ W praktyce jest tak, że te dwa pojęcia dopełniają się do tego stopnia, iż często są nierozłączne: dla przykładu, w badaniach nad produkcją kulturową, takich, jak niniejsze, w sposób naturalny napotyka się na materiały w domenie publicznej jak i objęte prawami autorskimi; w pracach nad optymalną długością ochrony zapewnianej przez prawa autorskie należy rozważać utwory zarówno wtedy, gdy chronią je prawa autorskie jak i wtedy, gdy przechodzą one do domeny publicznej, itd.

Powinno być jasne, szczególnie w odniesieniu do obszarów drugiego i trzeciego, że otrzymane rezultaty będą tak samo istotne w analizie rynku utworów objętych prawem autorskim, co w analizie rynku domeny publicznej — redukcja ceny za materiały należące do domeny publicznej będzie równa zwiększeniu ceny za materiały chronione prawem autorskim, itd.

Istniejące opracowania empiryczne poświęcone prawu autorskiemu są względnie ograniczone, a te poświęcone domenie publicznej są jeszcze mniej liczne. Dla przykładu, autorom niniejszego opracowania nie są znane prace zajmujące się wykorzystaniem materiałów z domeny publicznej⁵. Prace badawcze na temat efektów kosztowych wynikających ze stosowania prawa autorskiego są również ograniczone. Ważniejsze z dostępnych opracowań zostały opublikowane przez Healda (2006) i Liebowitza (2008)⁶. Obydwaj autorzy swoje prace oparli na amerykańskim rynku książek (i są przywołani w sposób bardziej szczegółowy w jednym z następnych rozdziałów niniejszej pracy). Powiązanemu z powyższym tematowi dostępności poświęcone jest opracowanie Brooksa (2005), które omawia względną dostępność nagrań dźwiękowych z domeny publicznej w porównaniu z nagraniami objętymi prawami autorskimi.

Istnieje również publikowana w ostatnich czasach, a do tego dość obszerna literatura poświęcona nieautoryzowanemu dzieleniu się plikami. Nie jest ona w sposób bezpośredni związana z tematyką niniejszego opracowania, lecz ma na nią wpływ pośredni, gdy weźmie się pod uwagę nieautoryzowane kopie, jako w pewnym stopniu podobne do kopii dzieł pochodzących z domeny publicznej⁷. Z tych względów na przykład, szacunki efektów popytu i gotowości do płacenia (patrz np. Guel i Rochelandet (2005); Rob i Waldfogel (2006)) można potencjalnie ekstrapolować do przypadku domeny publicznej.

2. Teoria

Wykorzystywana w niniejszym opracowaniu teoria jest całkowicie standardowa (patrz np. Landes i Posner (1989); Watt (2000)). Z tych też względów w niniejszej pracy nie będą przywoływane szczegóły, zawarty zostanie raczej ogólny opis tego, jak teoria stosowana jest w tym konkretnym przypadku, a w szczególności, jakie jest jej odniesienie do „strategii empirycznej”.

5 Nie jest zaskakujące, że istnieje znacznie więcej opracowań poświęconych wykorzystaniu (popytowi na) dzieła chronione prawem autorskim, na przykład Hui i Png (2002); Ghose et al. (2004); Gaffeo et al. (2008); Png i Hong Wang (2007); Hendricks i Sorensen (2009), choć wiele z nich jest „pośrednich”, to znaczy nie koncentrują się bezpośrednio na wykorzystaniu utworów chronionych prawem autorskim.

6 Tu również zauważyć się da większą liczbę opracowań poświęconych wycenie materiałów objętych prawem autorskim, szczególnie w odniesieniu do podaży. Patrz na przykład Bittlingmayer (1992); Clerides (2002); Ringstad i Leiland (2006).

7 Oczywiście, jest to przybliżenie raczej zgrubne. Nieautoryzowane współdzielenie plików ogranicza się prawie wyłącznie do materiałów cyfrowych. Dodatkowo, dostęp do nielegalnych kopii materiałów chronionych prawem autorskim, nie zaś do materiałów z domeny publicznej, może pociągać za sobą znaczne koszty (faktyczne lub potencjalne) z uwagi właśnie na nieuprawniony charakter takiego dostępu (na przykład z uwagi na możliwość bycia pociągniętym do odpowiedzialności karnej, na trudność w pozyskaniu takich materiałów, itd.).

2.1. Ogólna koncepcja wartości

Mówiąc o wartości ważne jest precyzyjne określenie tego pojęcia. W tym przypadku termin wartości interpretuje się w znaczeniu wartości społecznej (lub dobrobytu społecznego), co jest zbieżne ze zwyczajowym określeniem wartości przez ekonomistów. Wartość, obojętnie, czy to jabłko, czy powieści, jest wartością czerpaną przez użytkownika z zastosowania lub czerpania przyjemności — często wyrażaną w jednostkach monetarnych za pośrednictwem gotowości do płacenia (ang. *willingness to pay*, WTP) — jako nadwyżka w odniesieniu do kosztów wytworzenia dobra. Dla dóbr o określonej cenie, wartość społeczną można z kolei podzielić na wartość dla użytkownika (nadwyżkę konsumenta) — zdefiniowaną jako wartość dla użytkownika dobra ponad zapłaconą za dobro kwotę — oraz wartość dla producenta (nadwyżkę producenta) — zdefiniowaną jako cena za dobro minus koszt jego wytworzenia (zysk sprzedającego).

Wartość dobra może być więc zupełnie odmienna od zapłaconej za nie ceny. Warto pamiętać o tym rozgraniczeniu, gdyż nierzadko widuje się wartość działania przyrównywaną do uzyskiwanego przychodu, nie zaś do generowanej w społeczeństwie użyteczności. W celu zilustrowania tej różnicy posłużymy się przykładem powieści, dla której wygasają prawa autorskie i staje się ona częścią domeny publicznej. Przypuśćmy, że przed tym faktem księgarnie sprzedawały rzeczoną książkę w cenie po 10 funtów za egzemplarz; po przejściu do domeny publicznej książkę sprzedaje się po 5 funtów, a dodatkowo jest ona dostępna za darmo w Internecie. Czasami padają sugestie, że skutkuje to zredukowaniem wartości książki dla społeczeństwa, gdyż przedtem pozycja była „warta” 10 funtów, natomiast teraz „warta” jest 5 funtów, albo nawet nic.

Z powyższego rozumowania wynika jednak, że postrzeganie takie może być kompletnie nieprawdziwe. Wartość dzieła nie zmieniła się. Jedyną zmianą było obniżenie jego ceny. Konsument, który ocenił wartość książki przykładowo na 15 funtów a kupił ją za 10 zostawał z pięcioma funtami nadwyżki konsumenta, zaś teraz płaci za nią 5 funtów (lub nie płaci w ogóle), a nadwyżka konsumentka wynosi w konsekwencji 10 (lub 15) funtów.

Dodatkowo, obniżka ceny książki oznacza, że konsumenci, którzy pozycję wyceniali na mniej niż 10 funtów, przez co nie kupili jej w początkowej cenie, będą teraz mogli dokonać zakupu. W przypadku każdego takiego konsumenta społeczeństwo zyskuje całkowitą wartość wydaną na dobro (ponad poniesione koszty). Agregacja zysku w odniesieniu do tych wszystkich, którzy dostęp do dzieła uzyskali dopiero po obniżce ceny daje ogólną wartość obniżki ceny dla społeczeństwa. W sytuacji odwrotnej, kiedy monopol — lub inna regulacja — ogranicza dostęp do określonego dobra, następuje strata społeczna, określana terminem zbędnej straty społecznej.

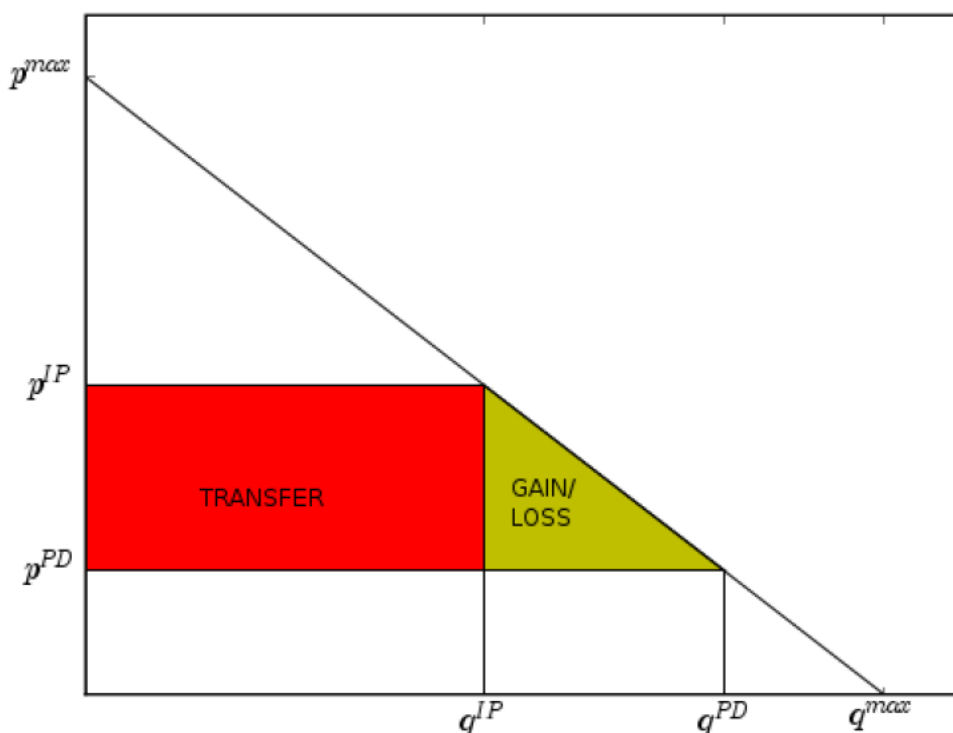
2.2. Wartościowanie utworu a przez to domeny publicznej

Wartość utworu (w określonej cenie) jest przez to wartością utworu dla każdego użytkownika zsumowaną w gronie użytkowników, którzy dzieło pozyskali w określonej cenie.

Powyższe ilustruje klasyczna krzywa popytu pokazana na rysunku 1. Pokazano na nim cenę jednostkową i ilość (z indeksem górnym *IP* — ang. *Intellectual Property*, własność intelektualna — który na razie można pominąć). Wartość dzieła równa jest nadwyżce brutto wygenerowanej przez dzieło (równej obszarowi pod krzywą popytu do linii q^{IP}) minus koszt wytworzenia dzieła. Tutaj jednak interesuje nas nie tylko wartość dzieła, lecz wartość domeny publicznej.

Wartość domeny publicznej można interpretować dwójako: w sposób szeroki i wąski. Szeroka interpretacja zakłada zebranie wartości domeny publicznej w formie wartości społecznej (dobrobytu) związanej ze wszystkimi utworami z domeny publicznej. Interpretacja wąska definiuje wartość domeny publicznej, jako wartość społeczną (dobrobyt) generowaną przez utwór znajdujący się w domenie publicznej minus jego wartość w czasie, gdy obejmują go prawa autorskie. W dalszych częściach pracy faworyzuje się interpretację wąską, więc wartość domeny publicznej będzie jej wartością netto, czyli wartością generowaną przez dzieło leżące w domenie publicznej ponad to, co wygenerowałoby ono będąc chronionym prawami autorskimi.

Jak pokazuje wykres, w momencie przejścia dzieła do domeny publicznej oczekuje się spadku jego ceny. Niesie to ze sobą dwojakie skutki. Przede wszystkim, następuje transfer wartości od aktualnego posiadacza wyłącznych praw na użytkowników, po drugie następuje wzrost wartości, gdy nowi użytkownicy, którzy wcześniej nie zakupili dzieła za cenę p^{IP} , uzyskują do niego dostęp (ten zysk często określa się też mianem zbędnej straty społecznej, gdyż wartość *tracona* jest w okresie, gdy dzieło chronione jest prawem autorskim).

Rysunek 1: Krzywa popytu na utwór i efektu wywieranego przez prawo autorskie. Na osi pionowej odłożono cenę, na poziomej — ilość; Gain/Loss — zysk/strata.

Wartością domeny publicznej jest więc zysk pochodzący od zwiększenia dostępu do dzieła. Dodatkowo należałoby pod uwagę wziąć również dwa powiązane z powyższym skutki. Po pierwsze, zmniejszenie w produkcji dzieł wynikające ze zmniejszenia dochodu właściciela praw do własności intelektualnej po przejściu jego dzieła do domeny publicznej. Biorąc jednak pod uwagę aktualnie obowiązującą ochronę prawem autorskim (i prawami pokrewnymi) efekt ten jest na tyle słaby, że dla celów niniejszego opracowania można go pominąć. Po drugie, uwolnienie dzieła do domeny publicznej pozwala nie tylko na szerszy do niego dostęp, lecz również na szersze jego wykorzystanie wtórne. Korzyści z ponownego wykorzystania dzieła mogą być nie do końca adekwatnie ukazane w krzywej popytu podstawowego na

dzieło⁸, więc wyżej zasugerowane proste wyliczenie prowadzić może do niedoszacowania wartości domeny publicznej. Niestety, mimo że efekt ten może być ważny — istnieje przecież sporo anegdotycznych dowodów na istotność materiału z domeny publicznej w opracowywaniu nowych dzieł — trudne byłoby jego skwantyfikowanie, przynajmniej z wykorzystaniem aktualnie dostępnych danych⁹. Z tego powodu efekt ten, podobnie do pierwszego, będzie najczęściej pomijany¹⁰.

Wiedząc zatem, jak ustalić wartość domeny publicznej dla danego dzieła, kolejnym krokiem jest agregacja wyliczonych wartości dla wszystkich dzieł z domeny publicznej, uzyskując jedną wartość.

Wartość dzieła = dobro w domenie publicznej — dobro pod ochroną prawa własności intelektualnej (1)

$$v_i = w_i^{DP} - w_{WI} \quad (2)$$

Kolejny krok

Wartość całkowita = suma wartości jednostkowych dla wszystkich dzieł (3)

$$V = \sum_i v_i \quad (4)$$

2.3. Strategie empiryczne

Teoretycznie sprawy przedstawiają się prosto: zacząć należy od obliczania krzywej popytu dla każdego dzieła znajdującego się w domenie publicznej. W tym samym czasie powinno się oszacować cenę dzieła i poziom dostępności do niego, zarówno wtedy, gdy jest ono w domenie publicznej, jak i wtedy, gdy dostęp do niego ograniczany jest przez prawo własności intelektualnej. Po zestawieniu pozwoliłoby to na obliczenie wzrostu dobra społecznego netto i w ten sposób wartości domeny publicznej. Na końcu należałoby podsumować wartości uzyskane dla każdego dzieła z osobna.

Niestety jednak, świat, w którym żyjemy, jest daleki od ideału. Biorąc pod uwagę stan dostępnych danych, opisana powyżej metodologia jest niewykonalna, gdyż dane nie występują w aż takiej dezagregacji, nie ma też możliwości łatwego porównania ceny tego samego utworu w tym samym czasie, gdy występuje on w domenie publicznej i gdy chroni go prawo autorskie. Celem badania musi więc być wyprowadzenie jak najlepszego *przybliżenia* biorąc pod uwagę dostępny materiał.

8 Jest tak z kilku powodów, przede wszystkim dlatego, że osoby ponownie wykorzystujące dzieło najprawdopodobniej nie pobiorą pełnej nadwyżki wygenerowanej przez swoje działania.

9 Należy pamiętać o tym, że nie jest wystarczające proste wykazanie, że ponowne wykorzystanie materiału z domeny publicznej w ogóle następuje, konieczne jest wyliczenie zysku netto, czyli zwyżki kosztu (i zmniejszenia kreatywności) sięgnięcia do innego najlepszego alternatywnego źródła.

10 Należy zaznaczyć, że inne części niniejszego opracowania, szczególnie zawierające studia przypadków, patrzą na zagadnienie w sposób bardziej szczegółowy.

Przede wszystkim, najprawdopodobniej niezbędne będzie skoncentrowanie się na kilku kluczowych typach dzieł, które są szeroko dostępne i wykorzystywane, na przykład na książkach i nagraniach dźwiękowych. Następnie, dla dzieł każdego typu, najprawdopodobniej najlepszym podejściem będzie podzielenie analizy na dwa etapy:

- (1) Ogólne oszacowanie zbędnej straty społecznej wynikającej z ochrony prawa autorskiego (czyli wartości domeny publicznej), innymi słowy, sporządzenie szacunku jako funkcji kilku kluczowych parametrów definiujących krzywą popytu.
- (2) Połączenie uzyskanej wartości z oceną tego, jak przyjęte parametry zmieniają się w grupie prac, których wartość jest szacowana.

Nieco wyjaśnienia. W punkcie pierwszym kwestią kluczową jest oszacowanie krzywej popytu, lub jej części, dla rozważanego zbioru dzieł kultury wraz z prawdopodobnymi zmianami ich cen. W przypadku, gdyby dane do oszacowania pełnego systemu popytu były niewystarczające (co raczej w tym przypadku nastąpi), może zaistnieć konieczność oszacowania pełnego systemu popytu na podstawie poszukiwań bezpośrednich szacunków dla kluczowych wartości (zmian cen, elastyczności popytu, itd.) i połączenia ich z określoną parametryzacją krzywej popytu. Nawet w tak zredukowanej formie wyliczeń jest mało prawdopodobne, by udało się przeprowadzić badanie dzieło po dziele; koniecznością będzie korzystanie z zestawu dzieł, by odnieść się do wysoce heterogenicznej natury produkcji kulturowej.

Przypuśćmy, że chcemy wyliczyć skutek działania prawa autorskiego na cenę (jest to obszar, gdzie nie dokonano jeszcze wielu badań empirycznych). Można podejść do sprawy na dwa oczywiste sposoby. Jeden z nich zakłada śledzenie prac przechodzących ze sfery ochrony prawem autorskim do domeny publicznej. Drugie podejście zakłada selekcję „pasujących do siebie” utworów, z których część znajduje się w domenie publicznej, część zaś chroniona jest prawem autorskim, porównując ceny tych dwóch grup utworów. Korzystając z każdego z tych dwóch podejść należy zgromadzić raczej spory zestaw utworów, by szacunek był wiarygodny¹¹. Rezultatem pierwszego procesu będzie uśredniony szacunek wpływu praw autorskich na ceny, sprzedaż, itd.

W tym miejscu dochodzimy do drugiej kwestii. Łącząc uśrednione szacunki wpływu praw autorskich na ceny z informacjami dotyczącymi zarówno rozkładu sprzedaży w grupie dzieł jak i w okresie czasu (np. w jaki sposób rozpad kulturowy wpływa na dzieła), jesteśmy w stanie ustalić wartość netto domeny publicznej w całej grupie dzieł. Zestawiając otrzymany wynik z wielkością domeny publicznej otrzymalibyśmy całkowitą wartość domeny publicznej w Unii Europejskiej.

¹¹ Istnieje bardzo duże zróżnicowanie cen dla produktów tego typu, *niemające* związku z tym, czy utwór chroniony jest prawem autorskim, lecz wynikające z innych czynników. Chęć wyfiltrowania tych czynników wymusza więc zastosowanie dużego zestawu danych (ujmując rzecz ogólnie).

3. Empiryka

Jak przedstawiono w powyższym rozdziale, niemożliwe jest określenie kształtu krzywej popytu dla każdego dzieła znajdującego się w domenie publicznej. Zamiast tego, do problemu należałoby podejść z kilku stron, składając otrzymane informacje częściowe w jeden ogólny obraz.

Dane. Jednym z największych wyzwań jest pozyskanie danych wyjściowych do przeprowadzenia analizy. Przegląd uzyskanych danych, jak też przykłady danych, o których udostępnienie wnioskowano bez uzyskania odpowiedzi, znajduje się w Tabeli 1. Ogólnie pozyskiwanie danych było trudne, szczególnie biorąc pod uwagę dużą liczbę jurysdykcji. Przyczyny tego stanu rzeczy nie są trudne do zidentyfikowania: szczegółowe dane dotyczące cen i sprzedaży są wartościowe z komercyjnego punktu widzenia i ci, którzy są w ich posiadaniu a) pobierają opłaty za dostęp do tego typu informacji lub b) w ogóle nie są skłonni do ich ujawniania. Dodatkowo, co dla niniejszej pracy jest najbardziej znaczące, „komercyjne” zbiory danych są często niewłaściwie zorientowane dla potrzeb badań rynku dzieł z domeny publicznej i chronionych prawem autorskim: nie tylko brakuje w nich oznaczenia przynależności utworów do domeny publicznej, ale często niedostępne są w nich również informacje pozwalające na przeprowadzenie wyliczenia ich statusu — czym zajmiemy się teraz szerzej.

Opis	Źródło	Kraj	Wielkość	Książki	Nagrania	Inne	Wielkość	Wykorz.	Cena	Domena publiczna	Prawo autorskie	Opis / komentarz
Wykorzystanie nagrań	BUMA / STEMBRA	NL	M		T			T			T	3 lata danych o opłatach dla posiadaczy praw autorskich na losowej próbce pozycji. Podane tylko tytuły
Wyniki sprzedaży, Nielsen	Nielsen	Wlk. Bryt.	L	T				T	T	T	T	Złożone dane o sprzedaży
BNF	BNF	FR	XS	T	?	?	T			T		Ograniczone
NGCOBA	Philip Harper	Wiele	L	T			bd.	bd.	bd.			New General Catalogue of Books and Authors (lista autorów z datami śmierci)
Dane sprzedaży GfK	GfK	FR	L		T			T	T	?	T	Otrzymano niezadowolające dane
Lista kompozytorów	Classica I-composers.org	Wiele	M		T		bd.	bd.	bd.			Lista kompozytorów z datami śmierci
Ponowne wydania nagrań z domeny	Naxos	Wlk. Bryt.	S		T			?	?	T		Lista ponownie wydanych albumów muzycznych, bez danych o sprzedaży

publicznej

Dane cenowe nagrań	AMG	Wlk. Bryt / wiele	L		T		T	?	T	Złożone dane o nagraniach klasycznych i popularnych
Rozkład płatności dla członków	Literatura-Mechanika	AT	M	T		T?		T	T	Opłaty dla każdego członka (anonimowe, lecz z datami urodzenia i śmierci) dla wszystkich 10 000 członków, 1994-2007
Rozkład dla wszystkich utworów	AKM	AT	L		T				T	Dane dla wszystkich utworów za 2007
Wykorzystanie muzyki z domeny publicznej / chronionej	YLE	FI	M		T	T		T	T	Liczba minut nadania muzyki z domeny publicznej i chronionej prawem autorskim w stacjach radiowych i telewizyjnych należących do YLE
Dane cenowe dla nagrań	Muzea	Wlk. Bryt	L				T			

Niepozyskane zbiory danych

Dane biblioteczne o wypożyczeniach	Fińska Biblioteka Narodowa	FI	?	T		T		T	
Dane o czasie transmisji	Nielsen	Wiele	?		T	T		T	T

radiowej	Music							
Sprzedaż płyt	Official Chart Compa ny	Wlk. Bryt.	?		T		T	Otrzymano próbkę danych wyłącznie z listą nagrań, bez danych o cenie lub sprzedaży
Dane o czasie transmisji radiowej	PPL	Wlk. Bryt.	?	T		T?	T	
Pobrania książek z domeny publicznej	Project Gutenb erg	Wiele	?		T	T		

Tabela 1: Informacje, o które wnioskowano i otrzymane dane.

4. Wyliczanie statusu domeny publicznej

Przyjęte w niniejszej pracy podejście do wyliczenia statusu domeny publicznej (jak też do wyliczenia statusu dzieł objętych prawem autorskim) przedstawiono w dokumencie EUPD Project Team (2009). Objasnienie zawarte jest w rozdziale „Determining Public Domain Status”.

Formalnie, algorytm przyjęty do wyliczenia statusu domeny publicznej jest następujący:

- (1) Po uzyskaniu informacji na temat danej pozycji, przyporządkowanie jej do dzieła lub dzieł.
- (2) Wyliczenie statusu dzieła (lub dzieł) należącego do domeny publicznej, w prostej metodzie z wykorzystaniem daty śmierci autora dzieła i jeśli jest to możliwe daty (pierwszej) publikacji dzieła.

Sprawa wydaje się prosta. Niestety, z punktu widzenia danych obydwie etapy przedstawiają sobą problemy. Jak już wspomniano, kojarzenie pozycji z dziełami jest trudne. Biorąc powyższe pod uwagę, dla wielu dzieł jedynym znaczącym szczegółem będzie data śmierci autora. Autora każdego dzieła przywołują zapisy w katalogach bibliotecznych, niestety, dane autorów często nie zawierają wystarczającej ilości informacji, które pozwoliłyby na uzyskanie pewności, co do statusu dzieła znajdującego się w domenie publicznej — szczególnie często, co opisane jest bardziej szczegółowo poniżej, brakuje w zapisach dat śmierci twórców¹². Może więc zaistnieć konieczność uciekania się do metody przybliżeń [w której wylicza się prawdopodobieństwo przynależności utworu do domeny publicznej na podstawie daty jego opublikowania].

Podobnie do danych branych pod uwagę w powyższym opracowaniu (zapisy katalogów bibliotecznych), całość danych dostępnych dla niniejszego opracowania koncentruje się na *pozycjach*. Niestety, postawione dla celów niniejszej pracy zadanie jest jeszcze trudniejsze niż problem analizy wielkości, z kilku powodów.

- Związane z twórcami daty bywają w ogóle niedostępne i nie są jednoznacznie zidentyfikowane. W katalogach bibliotecznych czyni się znaczne wysiłki w celu jednoznacznego zidentyfikowania autorów, więc związane z nimi daty (choćby tylko data urodzenia) są najczęściej podawane. Dla odróżnienia, w „komercyjnych” zbiorach danych tego typu informacje są dla użytkownika nieistotne, więc najczęściej pomijane.
- Wydawcy i firmy fonograficzne często udostępniają wznowione wydania tego samego materiału (jeśli nie jest on wycofany z rynku), więc data publikacji lub wydania powiązana z daną pozycją udostępnia w najlepszym przypadku jedynie ograniczone informacje do co pierwszej publikacji pozycji (lub, co ważniejsze, związanego z pozycją utworu)¹³. Skutkiem

12 Biblioteki często posługują się datami urodzenia i śmierci twórców tylko po to, by rozróżnić dwóch twórców o tym samym nazwisku. Dodatkowo, datę urodzenia z oczywistych względów umieszczają jako pierwszą, zaś datę śmierci dodają dopiero wtedy, gdy sama data urodzenia nie pozwala skutecznie rozróżnić dwóch autorów.

13 Jest to kwestia poważniejsza, niż fakt, że ten sam utwór może być wydany w różnych pozycjach. Wydawcy często nadają nowy numer ISBN wznowionemu wydaniu danej książki.

tego, data publikacji pozycji nie prowadzi do informacji o dacie pierwszej publikacji dzieła wchodzącego w jej skład. Warto pamiętać, że data pierwszego wydania jest czynnikiem decydującym o prawach autorskich w przypadku nagrań dźwiękowych, a nawet w przypadku książek może być ważnym czynnikiem w sytuacji braku informacji o autorze (np. książka wydana w roku 1870 prawie na pewno znajduje się w domenie publicznej).

- Nawet ogólne informacje o pozycji nie są do tego stopnia ustandaryzowane, co dane katalogowe. Dla przykładu, często dokładny kształt tytułu, nawet dla tej samej pozycji, może różnić się między zestawami danych, co otwiera możliwość różnicowania tytułów dla tego samego dzieła (spotykane są na przykład formy „Hamlet”, „Hamlet Williama Szekspira”, „Hamlet Williama Shakespeare’a”, czy „Hamlet, Księżę Danii”).
- Dla celów niniejszej pracy istotne jest wyliczenie statusu domeny publicznej odrębnie dla każdego dzieła. Odwrotnie, niż w przypadku wyliczeń rozmiaru, niemożliwe jest korzystanie z grupowej metody przybliżania wartości na podstawie daty publikacji czy innego czynnika.

Powyższe fakty implikują, że ustalenie statusu dzieła należącego do domeny publicznej nie można dokonać bazując na samym zestawie danych. Konieczne jest więc a) pozyskanie innej bazy danych zawierającej potrzebne do wyliczenia statusu domeny publicznej dane dotyczące pozycji lub dzieła lub b) dokonanie połączenia danych z dwóch baz.

Nie jest to wymóg błahy. Można przyjąć pewien margines błędu przy interpretacji danych i ustalaniu statusu utworu, lecz margines ten nie może być zbyt duży, gdyż wtedy spowoduje nierzetelność prowadzonej na podstawie uzyskanych rezultatów analizy. Z uwagi na wielkość analizowanego zestawu danych, kolejną istotną kwestią jest szybkość działania przyjętego algorytmu; na przykład baza danych Nielsena za rok 2007 zawiera ponad 64000 tytułów, a jeśli wyliczenie statusu domeny publicznej dla jednej pozycji w bazie trwałoby sekundę, to cały proces zajęłoby 18 godzin. Jeśli wyliczenie statusu domeny publicznej trwałoby dla jednej pozycji 30 sekund, wtedy cała operacja zajęłaby 22 dni. Mamy tu do czynienia z dwoma argumentami, działającymi w przeciwnych kierunkach; wprowadzenie większej dokładności do algorytmu spowalnia jego działanie i odwrotnie. Praktyczna implikacja tych dwóch argumentacji zostanie szczegółowo przedstawiona poniżej, przy próbie dokonania klasyfikacji domeny publicznej (patrz rozdział poświęcony danym Nielsena).

5. Wpływ na cenę

Fragmentaryczne informacje zebrane podczas badania wskazują, że status ochrony dzieła przez prawa autorskie ma zauważalny wpływ na jego cenę. Dla przykładu, pewna organizacja¹⁴ dostarczająca nagrania do ścieżek dźwiękowych filmów i programów telewizyjnych wskazywała na to, że utwory niechronione prawami autorskimi byłyby o około 70% tańsze do wykorzystania (cena malejąca do 6 tysięcy funtów z początkowego poziomu 20 tysięcy). Inne źródło zasugerowało, że

14 Organizacja jednoznacznie zażyczyła sobie zachowania jej anonimowości wyrażając obawy o stan jej współpracy z dużymi firmami fonograficznymi, jeśli wymieniona zostałaby jej nazwa.

ochrona prawami autorskimi, poprzez wpływ na dostępne na rynku nagrania, może spowodować wzrost opłaty za wykorzystanie utworu w ścieżce dźwiękowej o około 50%¹⁵.

W Austrii, rozmowy z teatrami, operami i halami koncertowymi wskazywały ogólnie, że honoraria autorskie za utwory z domeny publicznej (mimo że określone wydanie utworu może być chronione prawem autorskim ze względu np. na noty krytyczne czy charakterystyczny układ) stanowią połowę kwoty za utwór objęty prawami autorskimi (np. 15% kwoty za utwór objęty prawami autorskimi, zaś za utwór z domeny publicznej między 5 a 6% w przypadku wydań, które ochronę przez prawo autorskie zyskują przez redakcję, noty krytyczne, itd.).

Fragmentaryczny materiał jest zaiste przydatny, a nawet pomocny, przy wskazywaniu pewnych tendencji, lecz preferowane są prawidłowo przeprowadzone szacunki ilościowe oparte na bogatym zbiorze danych. Jak przedstawiono powyżej, pozyskanie rzetelnych szacunków ilościowych nie jest łatwe. W szczególności należy wykazać ostrożność podczas sprawdzania danych pod kątem nie zaobserwowanych różnic pomiędzy utworami chronionymi prawem autorskim a znajdującymi się poza taką ochroną — na przykład obecności materiałów takich, jak notatki lub wstęp w książce, która stanowi część domeny publicznej, czy odmiennego stylu druku i jakości materiału. Dodatkowo, wysoka wariancja danych cenowych z dużym prawdopodobieństwem wymusi stosowanie obszernego zbioru danych, o ile przeprowadzone testy mają być w jakimkolwiek stopniu rzetelne. Podjęto próbę pozyskania kilku zbiorów danych pochodzących z różnych jurysdykcji i dotyczących różnych mediów, lecz udało się uzyskać tylko dwa zbiory danych, obydwa związane z rynkiem brytyjskim: jeden z firmy Nielsen, dotyczący rynku książek, zaś drugi z Muze/AMG, dotyczący rynku nagrań dźwiękowych¹⁶. Obydwa zbiory danych poddane są analizie w dalszej części pracy.

5.1. Dostępność

Kwestą ściśle powiązaną z ceną jest kwestia dostępności. Wiele starszych utworów — zarówno z domeny publicznej jak i przebywających poza nią — jest po prostu niedostępnych¹⁷. Sytuacja, w której dzieło nie jest w ogóle dostępne w sposób jednoznaczny ma jeszcze bardziej drastyczny wpływ na dobrobyt społeczny niż prosta zmiana w cenie dzieła. Z tego względu podczas analizowania wpływu wywieranego przez status ochrony prawem autorskim ważne jest rozpatrywanie nie tylko ceny, ale też dostępności dzieła.

Podobnie, jak powyżej, istnieją dowody anegdotyczne mówiące o tym, że utwór w domenie publicznej jest bardziej dostępny. W tej kwestii istnieją jednak również dowody ilościowe¹⁸.

15 Tę informację należy jednak przyjmować z pewną dozą ostrożności, gdyż nowe nagrania mogą być mniej popularne i z tego powodu rzadziej nagrywane, niezależnie od wpływu prawa autorskiego na ceny.

16 Ilość podmiotów udostępniających dane tego typu jest bardzo ograniczona. Oprócz danych pozyskanych od firm Nielsen i Muze/AMG udało się pozyskać dane od francuskiej firmy GfK. Niestety, udostępnione informacje nie zawierały szczegółów niezbędnych do przeprowadzenia analizy.

17 Sytuację taką można włączyć w tradycyjny schemat cen i popytu ustalając, że ceny tego typu dzieł są nieskończone lub bardzo wysokie – tzn. nie są one osiągalne za jakąkolwiek cenę.

18 Istnieją również opracowani naukowe, jak na przykład praca Brooksa (2005). Jego badania dotyczyły w największym stopniu nagrań dźwiękowych na rynku amerykańskim i stwierdzały, że prawo autorskie miało znaczny i negatywny wpływ na dostępność utworów w porównaniu z rynkiem Unii Europejskiej.

Dla przykładu, istnieją dane na temat nagrań dźwiękowych pozyskane od francuskiej organizacji SCPP (przedstawione poniżej, w odrębnej sekcji) wskazujące na 50-procentowe zwiększenie dostępności (dostępnych 1680 ścieżek dźwiękowych zamiast 1098). Dodatkowe materiały udostępniła firma Naxos; należąca do niej wytwórnia Historical publikuje materiały z domeny publicznej. Przeprowadzona przez firmę analiza wykazała, że spośród znajdujących się w jej katalogu 192 nagrań pierwotnie wydanych przez EMI tylko 44 znajdowały się w momencie opublikowania materiału w ofercie EMI¹⁹.

5.2. Materiały Nielsena

Materiały udostępnione przez firmę Nielsen były najbardziej obszerne i szczegółowe z pozyskanych. Podawały prawie kompletne dane o sprzedaży wszystkich książek na rynku brytyjskim w określonym czasie²⁰. Udostępnione przez firmę dane zawierały ceny (sugerowane ceny detaliczne oraz faktyczne średnie ceny sprzedaży), dane o sprzedaży (liczba egzemplarzy i obrót) oraz szczegółowe informacje na temat samych pozycji, takie, jak tytuł, nazwisko autora, numer ISBN, format, kategoria tematyczna, itd.

5.2.1. Wylczenie statusu dzieła należącego do domeny publicznej

Pod uwagę wzięto jeden rok (2007) i wszystkie książki, których w tym roku sprzedano ponad 5 egzemplarzy — te założenia spełniało łącznie 64 tysiące publikacji. Wypróbowano różne podejścia do określenia statusu utworu z bazy danych, jako należącego do domeny publicznej z wykorzystaniem różnych zestawów danych i algorytmów, Pełny ich opis znajduje się w dodatku do niniejszej pracy. Oprócz dwóch podejść automatycznych bazujących na danych pochodzących z inicjatywy Open Library i katalogu NGCOBA, baza danych została również poddana klasyfikacji ręcznej, dzięki nieocenionej pomocy Philipa Harpera. Ostatnie podejście jest oczywiście najbardziej niezawodne, ale udostępnia również wiele informacji dodatkowych (takich, jak na przykład wskazanie, że dany utwór, sam niebędący na przykład w domenie publicznej, stanowi tłumaczenie utworu z domeny publicznej lub rozszerzenie takiego utworu o noty krytyczne). Podejście to jest jednak wyjątkowo czasochłonne — do badania włączono coroczne zestawy danych za lata od 2001 do 2008.

Zaistniała więc nadzieja, że podejście zautomatyzowane będzie rozwiązaniem wysokowydajnym, które będzie można zastosować do dużych zbiorów danych. Niestety, żadne z podejść

19 Naxos miał w zwyczaju sprzedawać oferowane przez siebie nagrania historyczne (znajdujące się w domenie publicznej) po cenach bardzo konkurencyjnych, często znacznie niższych od cen obowiązujących u pierwszego wydawcy materiału. Efektem tego w przynajmniej jednym przypadku, jak twierdzi Naxos, było spowodowanie spadku cen materiału w ofercie pierwotnego wydawcy. „W listopadzie 2003 forma fonograficzna EMI zaoferowała nową serię wydawniczą *EMI Classics Historical*, dokumentującą najważniejsze nagrania historyczne ze swojego bogatego katalogu.” Tytuły w serii sprzedawano po tych samych cenach, które specyfikował Naxos, a nagrania pochodziły z lat 1947-54; były to pozycje, które niedawno włączono do domeny publicznej, lub dla których przejście do domeny publicznej miało nastąpić niebawem. Wydane w serii tytuły miały być wydane lub zostały już wydane przez Naxosa.” (notatka nr 3 w piśmie Naxosa do Gowers Review).

20 Analiza rynku sprzedaży nowych książek dokonana przez firmę Nielsen nie jest kompletna: poza nią mogła znaleźć się sprzedaż książek przez niezależne księgarnie. Jednak zaprezentowane dane obejmują sprzedaż ponad 90% wszystkich książek na rynku i zawierają dane zebrane przez ważniejsze podmioty handlujące książkami w sieci Internet i poza nią.

zautomatyzowanych nie dało zadowalających rezultatów: klasyfikacja automatyczna z wykorzystaniem bazy danych NGCOBA wykazała korelację z klasyfikacją ręczną na poziomie zaledwie 0,4 (rezultaty uzyskane z wykorzystaniem bazy danych Open Library były jeszcze gorsze). Tak niskie korelacje stanowiły więc o nikłym potencjale przyjętej klasyfikacji do celów niniejszego badania. Bez wątpienia udałooby się poprawić zastosowane algorytmy, nawet do poziomu, kiedy skutki ich działania można by określić, jako użyteczne, lecz wysiłki zmierzające ku stworzeniu takiego algorytmu również byłyby znaczne. Z uwagi na ograniczenia czasowe i zasobowe niniejszego projektu, nie było to podejście, które można było zaakceptować. Analizę ograniczono więc do danych z roku 2007, dla których dokonano dobrej klasyfikacji ręcznej. Należy zauważyć, że nawet z tak zawężonym zestawem danych poddanym analizie dokonano pracy o rozmiarze i głębokości o wiele większej niż dotychczas²¹.

Domena publiczna?	Ilość pozycji	%	Ilość pozycji (miękką oprawa)	%
N	56 857	88,05	39 605	93,21
T	3 868	6,05	1 873	4,41
T?	235	0,37	56	0,13
TN	12	0,02	0	0
T Tłum	2 864	4,48	940	2,21
T Tłum?	80	0,13	17	0,04
Nieznany	1	0,00	1	0,00
Łącznie	63 917	100	42 492	100
Domena publiczna (szerokie)	7 059	11,04	2 886	6,79

Tabela 2: Status domeny publicznej dla bazy danych Nielsena. N = nie; T = tak; T Tłum = tłumaczenie utworu z domeny publicznej (samo w sobie może należeć do domeny publicznej lub nie); TN = utwór w domenie publicznej z adnotacją "?" = niepewność, co do statusu.

21 Jedyne istniejące znane autorom opracowania o pokrewnej tematyce to Heald (2006) i Liebowitz (2008), obydwie koncentrujące się na amerykańskim rynku księgarskim. Heald (2006) dokonał analizy najlepiej sprzedających się książek w Stanach Zjednoczonych i stwierdził, że utwory z domeny publicznej charakteryzują się większą liczbą dostępnych wydań, jak też niższą ceną niż utwory objęte prawem autorskim (3,85 USD zamiast 8,05 USD). Liebowitz (2008) również analizował rynek księgarski utworów sprzed roku 1923 – wszystkie książki opublikowane przed tym rokiem znajdują się w amerykańskiej domenie publicznej. Nie stwierdził on żadnych znaczących różnic cen pomiędzy pracami znajdującymi się w domenie publicznej a objętymi prawami autorskimi, wykorzystując regresję standardową (zmiana regresji i ważenie utworów ze względu na ich sprzedaż powoduje wzrost różnicy w cenie do 14,5%). W obydwu przypadkach rozmiar analizowanej bazy danych był niewielki w porównaniu z danymi użytymi w niniejszym badaniu.

Pierwszy uzyskany podczas badania wynik zaprezentowany jest w Tabeli 2, pokazującej liczbę pozycji o statusie domeny publicznej w zbiorze 64 tysięcy. Poszczególne kryteria klasyfikacji opisane są w legendzie tabeli, lecz należy zwrócić uwagę na kategorię „TN” zawierającą utwory będące w przeważającej mierze notami krytycznymi (np. seria wydawnicza New York Notes). Wiele pozycji należących jednoznacznie do domeny publicznej („T”) zawiera dodatkowe wstępy i noty krytyczne, a klasyfikacja pozycji należącej do domeny publicznej obejmuje zawarty w niej utwór, nie zaś materiał dodatkowy.

Jak pokazuje tabela, prawie **4000 pozycji, co stanowi 6% całości bazy danych ma jednoznacznie status domeny publicznej; wskaźnik ten rośnie do ponad 7000 pozycji (11% całości), jeśli przyjmie się szeroką definicję domeny publicznej** — w szczególności, jeśli do domeny publicznej zaliczy się tłumaczenia dzieł z domeny publicznej (np. *Odyseja*, *Madame Bovary*). Jest to ilość znaczna, a co ciekawe odpowiada w przybliżeniu rozmiarowi domeny publicznej (jako części całości utworów) przedstawionemu w poprzednim rozdziale niniejszej pracy.

Oprócz danych ogólnych tabela zawiera również dane dla wydań książek w miękkiej oprawie, na podstawie klasyfikacji z wykorzystaniem protokołu ONIX. Jak pokazują dane, liczba utworów z domeny publicznej jest w tym zestawieniu nieco niższa niż dla danych ogólnych — w ścisłej domenie publicznej znajduje się około 4,4% utworów (6,8% jeśli przyjmie się jej szeroką definicję), co stanowi i tak wysoką liczbę. Dodanie do tej wartości wydań w twardej oprawie (BB według klasyfikacji ONIX) podnosi ogólną liczbę pozycji do 47 616, z czego 4,5% to utwory w domenie publicznej, zaś 6,8% stanowi materiał domeny publicznej w ujęciu szerokim²².

5.2.2. Cena

Kolejnym krokiem jest spojrzenie na ceny i sprzedaż (wykorzystanie) pozycji. Ważna jest w tym przypadku dezagregacja ze względu na format, gdyż porównywanie książek w oprawie miękkiej i twardej nie jest tu właściwe²³. Jest to część szerszego ujęcia: porównując ceny dwu grup utworów (chronionych prawem autorskim i znajdujących się w domenie publicznej) powinno się zapewnić równość wszystkich pozostałych czynników lub bezpośrednio kontrolować te czynniki w regresji. Jest tak z dwóch względów; przede wszystkim, jeśli w zbiorze danych występują zmienne inne, niż status utworu należącego do domeny publicznej związane z ceną i statusem utworu, może to doprowadzić do odchylenia w wynikach (na przykład jeśli wszystkie książki z domeny publicznej są dwa razy dłuższe niż książki chronione prawem autorskim). Po drugie, większa homogeniczność (na przykład analiza wszystkich wydań w miękkich okładkach) znacznie zwiększa wiarygodność testu.

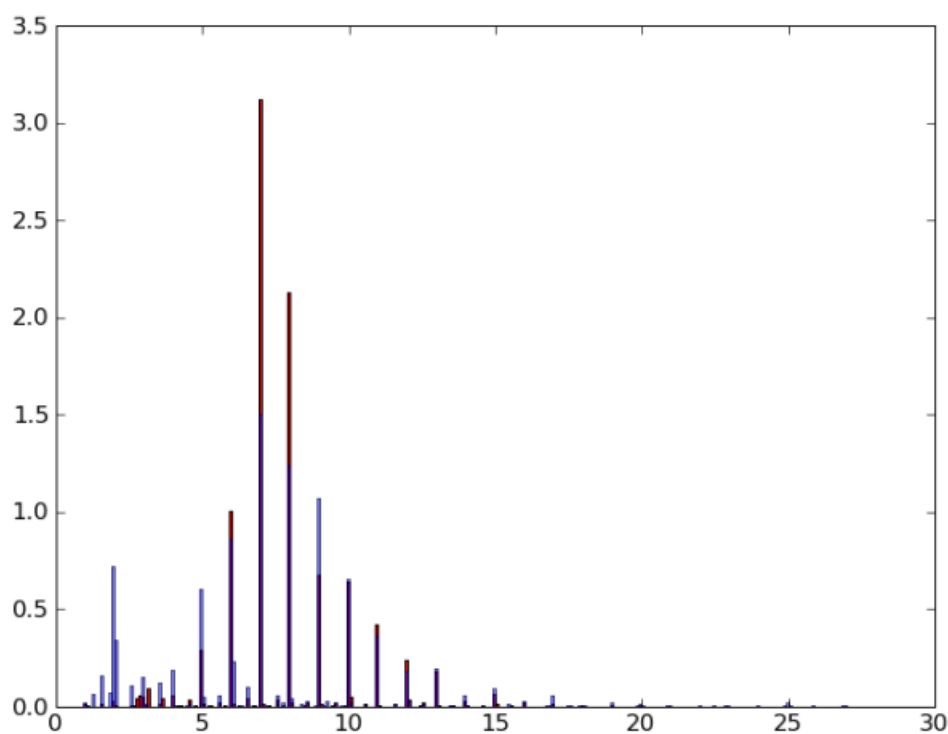
Dane pozyskane z firmy Nielsen zawierają bogate informacje na temat każdej opisanej pozycji, w tym całkowitą sprzedaż (w egzemplarzach) i dwojakie informacje cenowe: sugerowaną cenę detaliczną

22 Pokazuje to, że spora część katalogu Nielsen składa się z pozycji o niesklasyfikowanym formacie lub niebędących „czystymi” książkami, a np. audiobookami czy wydawnictwami o mieszanym doborze mediów. Wyliczenia pokazują, że znaczna część pozycji (14 049) nie jest sklasyfikowana. Pobieżna analiza ręczna wykazała, że wiele z tych pozycji to zwyczajne książki, co pozostawia fakt ich niesklasyfikowania, jako zastanawiający. Ciekawym w implikacjach dotyczących ilości dzieł z domeny publicznej jest to, że odsetek utworów tego typu w grupie pozycji niesklasyfikowanych był wyższy niż w klasyfikacji formalnej.

23 Wspólne potraktowanie wydań w miękkiej i twardej oprawie niekoniecznie spowodowałoby unieważnienie wyników badania, choć na pewno osłabiłoby przydatność wyników testu, zwiększając wariancję próbek.

oraz średnią cenę sprzedaży, wyliczaną po podzieleniu całkowitej wartości sprzedaży pozycji przez liczbę sprzedanych egzemplarzy. Rysunki 2 i 3 pokazują rozkład cen zarówno dla sugerowanych cen detalicznych jak i średnich cen sprzedaży. Rozkłady znormalizowano, co pozwala na wykreślenie (czystych) rozkładów cen dzieł z domeny publicznej i objętych prawami autorskimi na tym samym wykresie (pamiętając, że liczba dzieł chronionych prawem autorskim przewyższa liczbę dzieł w domenie publicznej dwudziestokrotnie).

Ciekawe jest to, że w obydwu przypadkach rozkład wydaje się być w przybliżeniu normalny, lub logarytmicznie normalny w przypadku średniej ceny sprzedaży. Jak można oczekiwać, rozkład dla sugerowanych cen detalicznych jest rzadszy, z interwałami w odstępach jednego funta brytyjskiego (dokładnie przy wartości X.99 funtów). Na obydwu wykresach da się również zauważyć oczywiste różnice pomiędzy cenami utworów z domeny publicznej a chronionych prawem autorskim. Na wykresie przedstawiającym sugerowaną cenę detaliczną rozkład cen utworów z domeny publicznej, mimo, że podobny do kształtu definiującego cenę utworów w ogóle, jest znacznie bardziej rozproszony niż krzywa definiująca ceny utworów objętych prawem autorskim. Ta sama zależność

Rysunek 2: Rozkład sugerowanej ceny detalicznej dla utworów z domeny publicznej (linie niebieskie) i chronionych prawem autorskim (czerwone) — książki w miękkiej oprawie.

widoczna jest na wykresie przedstawiającym średnią cenę detaliczną, gdzie rozkład cen utworów w domenie publicznej jest bardziej zwarty w górnych rejonach²⁴.

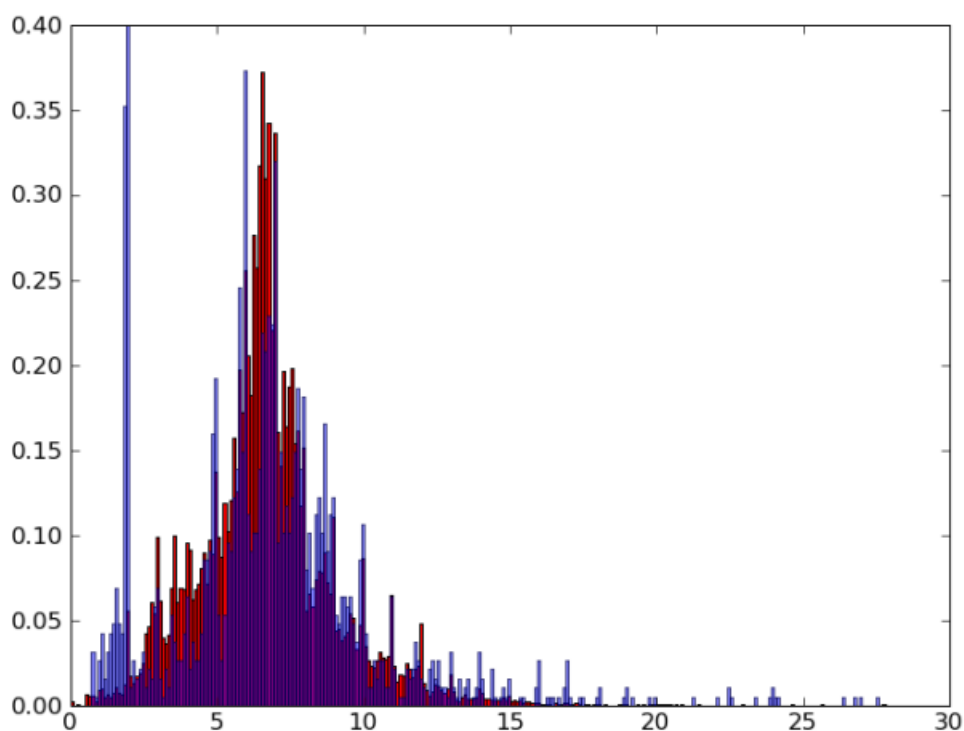
24 Należy zauważyć, że obydwa rozkłady dotyczą cen nieprzekraczających 30 funtów. Zarówno dla utworów chronionych prawem autorskim jak i z domeny publicznej istniały pozycje o cenie przekraczającej tę wartość, lecz było ich niewiele. Wykresy zostały również ograniczone z lewej wartością 0 funtów. Zaskakująco, okazało się, że średnia cena sprzedaży pozycji może być ujemna. Dzieje się tak z powodu zwrotów, wprowadzających

Ciekawe jest to, że zarówno w wykresie rozkładu sugerowanych cen detalicznych jak i średnich cen sprzedaży występują znaczne anomalie w postaci nagłego skoku krzywej rozkładu dla dzieł z domeny publicznej w strefie niskich wartości (około 2-3 funtów). Zarówno rozproszenie wykresu jak i ów skok są zjawiskami, których należało się spodziewać: każdy może przygotować wydanie utworu z domeny publicznej, co pozwala na wejście w dowolny segment cenowy rynku: zarówno w grono zamożnych odbiorców (wydanie z dużym drukiem, w określonym formacie), jak i w segment obsługujący odbiorców, którzy kupują wydania przygotowane najniższym możliwym kosztem. Obserwacja wynika z analizy danych źródłowych, gdzie zaobserwowano wysoką liczbę utworów z domeny publicznej sprzedawanych po 1,99 funta, z czego wiele pochodziło od znanych wydawców literatury klasycznej i z serii wydawniczych klasyki (np. Penguin Popular Classics, Wordsworth Classics, Dover Thrift Editions, Pocket Classics, Everyman Poetry). Podobnie, większość wydań o wysokiej cenie była w jakiś sposób szczególna²⁵, na przykład najdroższa książka w miękkiej oprawie, o sugerowanej cenie sprzedaży wynoszącej 26,95 GBP, to *Barchester Towers* Anthony Trollope'a; w tej kategorii znalazła się również kosztująca 23 funty *Emma* Jane Austen, itd.²⁶

ujemne wartości sprzedaży do zbioru danych. Jeśli zwroty są częstym zjawiskiem dla danej pozycji, a ona sama była wcześniej sprzedawana po zredukowanej cenie, efekt netto może być ujemny (gdzie wynik stanowi liczbę egzemplarzy sprzedanych po obniżonej cenie razy liczba sprzedanych egzemplarzy minus liczba zwrotów razy cena nominalna).

25 Wydania „luksusowe” książek najczęściej są wydaniem w twardej oprawie. Dla przykładu, najdroższą książką z domeny publicznej była pozycja „The Nonesuch Dickens Boxed Set” o sugerowanej cenie detalicznej 125 GBP, choć każdą z siedmiu powieści Dickensa wchodzących w skład zestawu można było kupić za mniej niż 2 funty. Podobnie, najdroższą pozycją w całym zestawieniu było luksusowe wydanie audio wszystkich przygód Sherlocka Holmesa, kosztujące 180 funtów. Kompletne wydanie powieści i opowiadań z udziałem Sherlocka Holmesa pojawiło się jednak również w formie książkowej (1 wydanie w twardej oprawie i 2 w miękkiej), z których najdroższe było wydanie kolekcjonerskie w twardej oprawie kosztujące 29,99 funtów, zaś najtańsze to dwutomowe wydanie Barnes and Noble w cenie 8 GBP (trzecia z przywołanych edycji to wydanie Penguin kosztujące 18,99 funta). Dodatkowo, większość dzieł, których bohaterem jest Holmes dostępna jest odrębnie w cenie poniżej 2 funtów za egzemplarz, zaś „Adventures of the Dancing Men and Other Sherlock Holmes Stories” wydano z sugerowaną ceną detaliczną wynoszącą 95 pensów.

26 Książka „Barchester Towers” Trollope'a wystąpiła w czterech jeszcze wydaniach: jednym w twardej oprawie w cenie 10,99 funta i 3 w miękkiej oprawie, z których najtańsze kosztowało 6 funtów. Sytuacja przedstawiała się podobnie w przypadku Jane Austen: 5 wydań w cenie nieprzekraczającej 3,50 GBP, z których najtańsze to książka z serii Wordsworth Classics w cenie 1,99 funta, Penguin Popular Classics za 2 funty, Everyman za 2,99, Dover Thrift w cenie 3,50 i Penguin Classics w tej samej cenie. Przynajmniej ostatnie wydanie (jedyne, którego tak szczegółowe sprawdzenie było możliwe) oprócz tekstu samego utworu zawierało wstęp, chronologię, notatki i sugestie dalszej lektury.

Rysunek 3: Rozkład średniej ceny detalicznej dla utworów z domeny publicznej (linie niebieskie) i chronionych prawem autorskim (czerwone) — książki w miękkiej oprawie.

Rozproszenie danych, mimo, że należało go oczekiwać, jest problematyczne dla przeprowadzanego badania. Zilustrować ten problem można hipotetycznym przykładem, gdzie utwór chroniony prawem autorskim jest obecny na rynku w jednym wydaniu (pozycji) w cenie 7,99 funta. Gdy utwór przechodzi do domeny publicznej, nadal sprzedawany jest w tej cenie, lecz pojawiają się na rynku również dwa nowe wydania, z których jedno kosztuje 4,99 funta, zaś drugie — 10 funtów. Skutkiem tego średnia cena utworu chronionego prawem autorskim wynosiła 7,99 funta, lecz po przejściu do domeny publicznej już 10,99 GBP. Unaocznia to ogólny i ważny czynnik: określając wpływ cenowy utworów z domeny publicznej (czy chronionych prawem autorskim) nie powinno koncentrować się na cenie pozycji, lecz faktycznych utworów. Naturalnie, cena danego utworu nie istnieje i należy ją zbudować z ceny lub cen powiązanej (lub powiązanych) z utworem pozycji — gdzie najbardziej oczywistą miarą jest najniższa cena (z przyczyn pokazanych w hipotetycznym przykładzie powyżej). Implikuje to, że analiza oparta na pojedynczej średniej cenie pozycji doprowadzi do wyniku odchylonego do góry (w odniesieniu do analizy opartej na cenie utworu, nie pozycji), jak też do odchylonego w górę szacunku wpływu statusu domeny publicznej na cenę²⁹.

29 Kolejna możliwa przyczyna odchylenia w górę leży w obecności na rynku pozycji zawierających więcej niż jeden utwór, tj. więcej niż jedną książkę, na przykład „The Complete Works of Jane Austen”. Pozycje tego typu mogą pojawić się zarówno w kontekście utworów objętych prawem autorskim jak i znajdujących się w domenie publicznej, lecz prawdopodobieństwo ich napotkania jest wyższe w kategorii domeny publicznej. Niestety w pozyskanych danych nie występowała flaga oznaczająca pozycje zawierające więcej niż jeden utwór. Jednak proste metody wyszukiwania określonych słów kluczowych w tytułach pozycji (np. „In 1”, czy „The Complete”) wskazują na prawidłowość tego założenia.

Mając to na uwadze, można spojrzeć na statystyki sumaryczne rozkładów pokazanych powyżej, co zawierają tabele 2 i 3. W przypadku sugerowanej ceny detalicznej widać jasno różnicę cen średnich na poziomie 8%; wysoki poziom znaczenia tego wyniku potwierdzono testem t. W przypadku średnich cen sprzedaży, średnie ceny są prawie identyczne (różnica nie jest znamienna statystycznie), przy odchyleniu standardowym dla utworów w domenie publicznej na zauważalnie wyższym poziomie — potwierdzając obawy na temat przejścia drogiej publikacji do domeny publicznej³⁰.

Istnieje kilka podejść do problemu przejścia do domeny publicznej: a) skorzystanie z ceny *dzieła* wyliczonej na podstawie minimalnych cen wszystkich wydań (pozycji), b) ważenie ceny na podstawie sprzedaży, z założeniem, że nowo wprowadzone na rynek tanie wydania będą sprzedawały się lepiej niż nowo wprowadzone na rynek wydania luksusowe, c) odcięcie krzywej cen z prawej strony, odrzucając wszystkie ceny powyżej ustalonej granicy. Pierwsza z powyższych opcji jest niewykonalna, z uwagi na trudność w łączeniu utworów z pozycjami³¹. Druga z opcji jest realna, lecz z uwagi na różnorodność relacji pomiędzy cenami i ilościami niezbyt wiarygodna³². Z tych względów przyjęto trzecią opcję.

	Pozycji	Średnia	Odchył	Mediana	Min	Max
Prawo aut.	35 807	7,92	3,59	6,99	0,00	308,00
Domena publiczna	1 863	7,30	3,79	6,99	0,95	26,95
Wszystkie	37 670	7,88	3,60	6,99	0,00	308,00

Tabela 3: Statystyki sugerowanej ceny detalicznej dla książek w miękkich oprawkach. Liczba pozycji może być odmienna od przedstawionej w Tabeli 2, gdyż dla części pozycji nie podano sugerowanej ceny detalicznej.

30 Różnica pomiędzy sugerowaną ceną detaliczną a średnią ceną sprzedaży w większości wyjaśniona jest większą obniżką cen książek objętych prawem autorskim niż ma to miejsce w stosunku do dzieł z domeny publicznej (prawa część wykresu przedstawiającego ceny utworów z domeny publicznej jest bardziej wypełniona w odniesieniu do cen dzieł objętych prawem autorskim dla średnich cen sprzedaży niż dla sugerowanych cen detalicznych). Jest to zasadne: drogie wydania utworów z domeny publicznej są zwykle w jakiś sposób wyjątkowe i istnieje większe prawdopodobieństwo, że nie są one jedynym wydaniem utworu niż dla utworów objętych prawem autorskim. Obniżanie ceny tak ekskluzywnego wydania dzieła z domeny publicznej jest mało prawdopodobne, gdyż kupujący nie będą zwracali aż tak bacznej uwagi na jego cenę (zawsze istnieją tańsze alternatywy takich wydań), a wydanie prawdopodobnie jest sprzedawane z niewielkim narzutem ponad koszt produkcji (choćby z uwagi na niską liczbę egzemplarzy).

31 Problem ten szerzej omówiono w rozdziale niniejszej pracy poświęconym rozmiarowi domeny publicznej.

32 Wyliczenie średniej ceny sprzedaży skutkuje wynikiem 4,96 GBP dla dzieł z domeny publicznej i 5,65 GBP dla materiału objętego prawem autorskim. Jednak rozkład statystyczny w teście na poziomie takiej różnicy średnich jest trudny do obliczenia, gdyż teoretyczna zależność między ceną a ilością nie jest oczywista. Istnieje również kwestia związku przyczynowo-skutkowego między tymi dwoma zmiennymi: można przypuszczać, że obniżenie cen spowoduje wzrost sprzedaży, zaś istnienie kosztów stałych oznacza, że przewidywany niższy popyt spowoduje obniżenie liczby wydanych egzemplarzy, zwiększając z kolei koszty.

	Pozycji	Średnia	Odchyl	Mediana	Min	Max
Prawo aut.	39 605	6,71	2,49	6,57	0,00	86,01
Domena publiczna	1 873	6,67	3,54	6,63	0,75	27,50
Wszystkie	41 478	6,71	2,54	6,57	0,00	86,01

Tabela 4: Statystyki średniej ceny detalicznej

uwagi na różnorodność relacji pomiędzy cenami i ilościami niezbyt wiarygodna³³. Z tych względów przyjęto trzecią opcję.

Logika przyjętego rozumowania mówi, że przejście do domeny publicznej najprawdopodobniej nie spowoduje wzrostu (minimalnej) ceny utworu. Z tego powodu obcięcie krzywej rozkładu cen z prawej strony tak, by wyeliminować drogie utwory chronione prawem autorskim i znajdujące się w domenie publicznej w jednakowym stopniu nie spowoduje wprowadzenia do badania odchylenia ze względu na domenę publiczną. Pomoże jednak poprawić odchylenie związane z przejściem utworu do domeny publicznej, choć nie wyeliminuje go zupełnie. Z badania usunięte zostaną w tym procesie sprzedawane po wysokich cenach wydania utworów z domeny publicznej, które z powodów przedstawionych powyżej pojawiają się częściej w stosunku do utworów chronionych prawem autorskim.

Wyniki odcięcia krzywej rozkładu cen z prawej strony przy wartości 10 funtów i 15 funtów przedstawiono w Tabeli 5. Procentowo, liczba pozycji znajdujących się poza odcięciem jest względnie podobna dla utworów chronionych prawem autorskim, jak i z domeny publicznej³⁴, lecz wpływ tej operacji jest znaczny, gdyż różnica cen zwiększa się do **poziomu około 11-13% dla sugerowanych cen detalicznych i 4-6% dla średnich cen sprzedaży (różnice określono, jako statystycznie istotne)**. Te dane są dość zbieżne ze standardowymi elementami stanowiącymi część ceny książki wynikającą z jej statusu, jako utworu podlegającego ochronie prawem autorskim (5-20% — główna część ceny detalicznej książki zaspokaja koszty druku, dystrybucji, marketingu i zysk sprzedawcy).

33

Wyliczenie średniej ceny sprzedaży skutkuje wynikiem 4,96 GBP dla dzieł z domeny publicznej i 5,65 GBP dla materiału objętego prawem autorskim. Jednak rozkład statystyczny w teście na poziomie takiej różnicy średnich jest trudny do obliczenia, gdyż teoretyczna zależność między ceną a ilością nie jest oczywista. Istnieje również kwestia związku przyczynowo-skutkowego między tymi dwoma zmiennymi: można przypuszczać, że obniżenie cen spowoduje wzrost sprzedaży, zaś istnienie kosztów stałych w oznacza, że przewidywany niższy popyt spowoduje obniżenie liczby wydanych egzemplarzy, zwiększając z kolei koszty.

34 Podobieństwo danych procentowych nie jest rozbieżne z wcześniej poczynioną obserwacją na temat większego zróżnicowania cen utworów z domeny publicznej, gdyż rozłożenie pozycji w odciętej części krzywej będzie wyglądać różnie dla utworów z domeny publicznej i chronionych prawem autorskim.

Sugerowana cena detaliczna — limit 10						
	Pozycji	Średnia	Odchyl	Mediana	Min	Max
Prawo aut.	31 431	7,22	1,57	6,99	0,00	10,00
Domena publiczna	1 618	6,28	2,55	6,99	0,95	10,00
Wszystkie	33 049	7,17	1,65	6,99	0,00	10,00
Sugerowana cena detaliczna — limit 15						
	Pozycji	Średnia	Odchyl	Mediana	Min	Max
Prawo aut.	35 411	7,76	2,17	6,99	0,00	15,00
Domena publiczna	1 804	6,89	3,05	6,99	0,95	14,99
Wszystkie	37 215	7,72	2,23	6,99	0,00	15,00
Średnia cena sprzedaży — limit 10						
	Pozycji	Średnia	Odchyl	Mediana	Min	Max
Prawo aut.	36 433	6,23	1,79	6,45	0,00	10,00
Domena publiczna	1 683	5,86	2,41	6,31	0,75	9,99
Wszystkie	38 116	6,22	1,82	6,45	0,00	10,00
Średnia cena sprzedaży — limit 15						
	Pozycji	Średnia	Odchyl	Mediana	Min	Max
Prawo aut.	39 363	6,63	2,25	6,56	0,00	15,00
Domena publiczna	1 826	6,34	2,87	6,56	0,75	14,94
Wszystkie	41 189	6,62	2,28	6,56	0,00	15,00

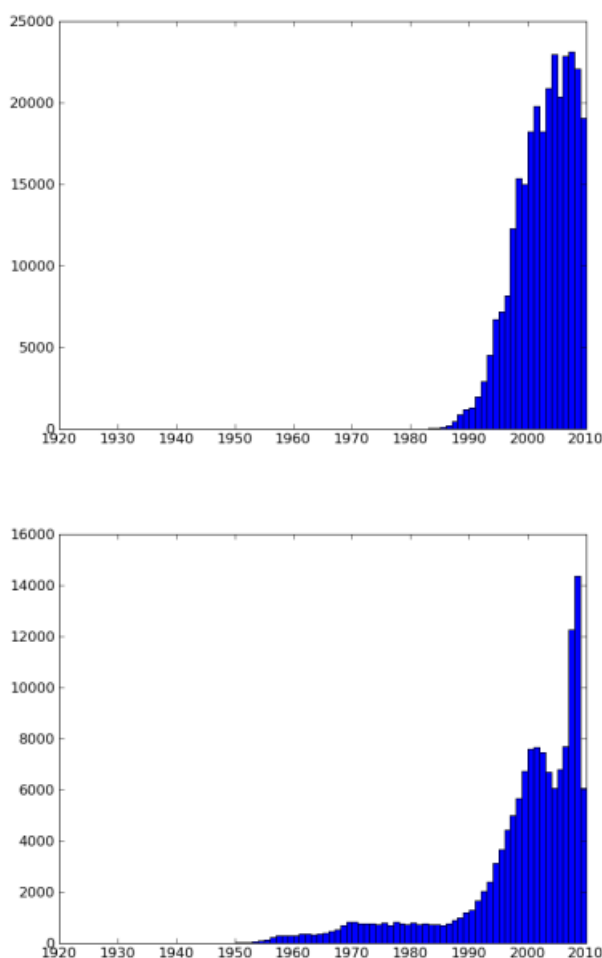
Tabela 5: Statystyki cenowe dla książek w miękkiej oprawie z eliminacją wartości powyżej określonej granicy.

Dodatkowo, należy jeszcze raz powiedzieć, że wyliczenia tego typu prawie na pewno **niedoszacowują** wpływu domeny publicznej na ceny, a w szczególności na dobro społeczne.

Nie dzieje się tak tylko dlatego, że cena średnia jest kiepskim substytutem ceny minimalnej, lecz też dlatego, że niemożliwe jest dokonanie porównania podobnych pozycji. Problem porównania jest dwojaki: przede wszystkim wydania utworów z domeny publicznej często uzupełniane są dodatkowym materiałem (noty, wprowadzenia, itd.), zaś po wtóre z uwagi na to, że analiza prowadzona jest na szerokim segmencie rynku istnieje kwestia braku informacji o tym, czy dwa

rozkłady są ogólnie ze sobą wzajemnie zgodne i czy porównanie przybiera formę prostego porównywania średnich³⁷.

Do zilustrowania znaczenia powyższego stwierdzenia należy spojrzeć na Rysunek 3 i rozważyć sposoby dodania, przesunięcia lub usunięcia „masy” z czerwonego rozkładu (tytułów chronionych prawem autorskim) tak, by powstało więcej tytułów z niebieskiego rozkładu, czyli wolnych od ochrony prawa autorskiego³⁸. Jasne jest, że można to zrobić na wiele sposobów i tą drogą statystycznie znacznie obniżyć cenę dla danego utworu (na przykład o 20% lub więcej), nie zmieniając jednak wpływu jego ceny. Można rozważyć przykład książki, którą udostępnia się tylko po jej uwolnieniu do domeny publicznej (na przykład przywołane już wydanie dużym drukiem „Emmy”).

Rysunek 4: Liczba wydań (góra) i pierwszych wydań utworów (dół) utworów brytyjskich z bazy danych Muze/AMG.

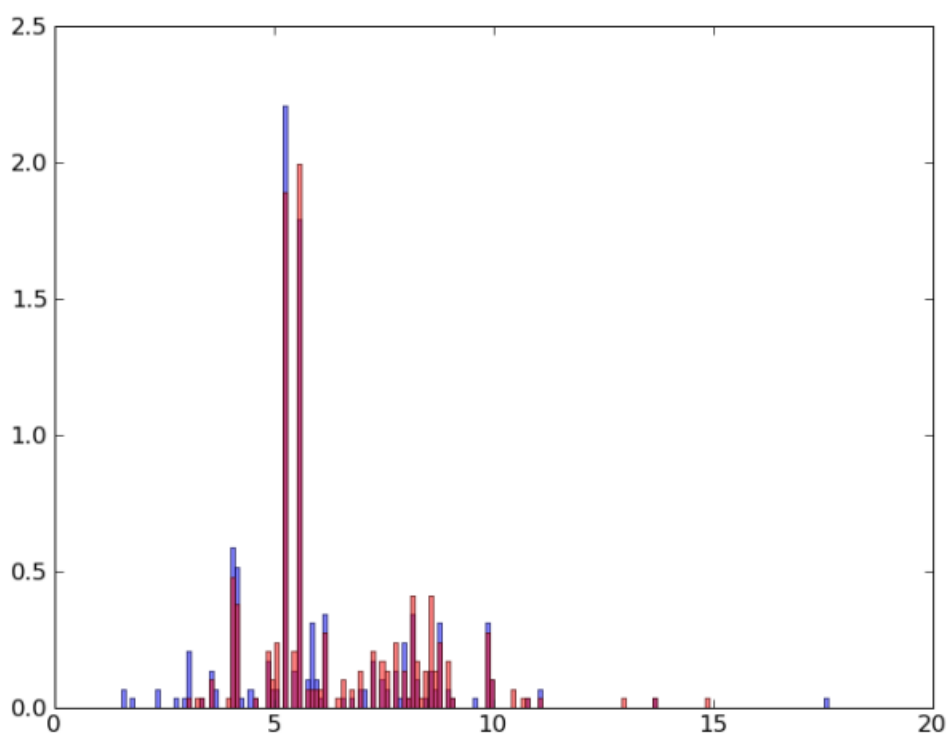
37 Oczwistym sposobem na odniesienie się do tej kwestii jest przeprowadzenie badania wzdłuż osi czasu, w którym można śledzić utwory w trakcie ich przejścia do domeny publicznej. Rodzi to jednak specyficzne trudności, z których najważniejszą jest to, że bliskość uwolnienia utworu do domeny publicznej sama z siebie wpłynie na ceny, biorąc pod uwagę posiadacza wygasających praw autorskich i konkurencję ze strony również niebawem uwalnianych do domeny publicznej utworów.

38 Masę można dodawać i odejmować, gdyż zbiory znajdujących się w druku utworów chronionych prawem autorskim i dzieł z domeny publicznej nie muszą się pokrywać.

Poprzednia cena utworu była nieskończona, czy też po prostu bardzo wysoka. Spadek ceny jest więc w tym przypadku znaczny, mimo, że wydanie nadal pojawi się w rozkładzie jako względnie drogie. Podobnie, znowu biorąc pod uwagę Rysunek 3, warto zauważyć, że *modalna* cena dzieła w domenie publicznej wynosi 2 funty, zaś dla dzieł chronionych prawem autorskim — 6,40 funta. Jeśli przyjąć założenie, że mamy do czynienia z porównywalnymi zbiorami dzieł, to spadek ceny po uwolnieniu utworu do domeny publicznej wynosiłby 70%, a nawet przyjmując zachowawcze założenie ceny utworu chronionego prawem autorskim na poziomie 4-5 funtów daje to spadek ceny na poziomie 50%³⁹.

5.3. Muze/AMG

Do badań pozyskano również szczegółowe dane cenowe dotyczące nagrań z bazy danych Muze/AMG. Odmienne niż w przypadku danych książkowych z bazy Nielsen, dane Muze nie zawierały informacji o wykorzystaniu pozycji, lecz znaleźć w nich można było bogate metadane (tytuł, kompozytor, wykonawca, data wydania, itd.), jak też informacje o cenie za rozpowszechnianie nagrań (dane na początek roku 2009).

Rysunek 5: Rozkład cen dla płyt kompaktowych w domenie publicznej (kolor niebieski, pierwsze wydanie w roku 1958) i chronionych prawem autorskim (kolor czerwony, pierwsze wydanie w roku 1960).

39 Jeśli wyliczenia wydają się przesadzone, warto zauważyć, że książki z serii „Harry Potter” sprzedawane są w cenach zawierających się między 5,99 GBP a 7,99 GBP (są to sugerowane ceny detaliczne; średnie ceny sprzedaży różnią się od w tym przypadku niewiele). Biorąc pod uwagę ich popularność, widać w sposób jednoznaczny, że mogłyby one być drukowane masowo. Z tego wynika, że gdyby te tytuły znalazły się w domenie publicznej, sprzedawano by je w cenach właściwych dla wydań w miękkich oprawkach, czyli po około 2 funty.

Zbiór danych obejmował większość nagrań dostępnych na brytyjskim rynku wydawniczym, w standardowych formatach (na przykład CD). Do niniejszej analizy włączono wyłącznie wydania nagrań na CD⁴⁰. Zbiór danych dzielił również nagrania na muzykę klasyczną i rozrywkową (popularną), z których każdą poddano odrębnej analizie.

Mając na uwadze uprzednie problemy ze zautomatyzowaną identyfikacją autorów poszczególnych dzieł, nie mając też dostępu do szczegółowej bazy danych o kompozytorach, przyjęto kryterium „prawa autorskiego do nagrania”. Przywołując więc nagrania dźwiękowe z domeny publicznej, niniejsza praca odnosi się do tych *nagrań* (nie zaś utworów), w stosunku do których wygasły prawa autorskie⁴¹.

Aktualnie w Zjednoczonym Królestwie prawa autorskie do nagrania wygasają po 50 latach od pierwszego wydania. Teoretycznie więc ustalenie statusu domeny publicznej wymaga jedynie posiadania informacji o dacie pierwszego wydania określonego nagrania. Niestety, nie jest to proste.

Jak przedstawiono w rozdziale 4, należy w sposób jednoznaczny rozróżnić pozycje i utwory. Pozyskany zbiór danych opisywał pozycje. Ich data pierwszego wydania jest zwykle równa dacie pojawienia się w obiegu pierwszego egzemplarza na przykład danej płyty CD. Niekoniecznie musi to mieć jednak jakikolwiek związek z pierwszym pojawieniem się na rynku wydawniczym utworu zawartego na danej płycie. Jest to szczególnie istotne w przypadku starszych nagrań, gdyż płyty CD pojawiły się w sprzedaży w latach 80. XX wieku, więc prawie wszystkie daty pierwszego wydania poszczególnych pozycji na CD są późniejsze od roku 1980.

Dla ustalenia statusu ochrony prawem autorskim należy więc zebrać informacje o *pierwotnym* wydaniu danego nagrania. Na szczęście, zbiór danych Muze posiadał pole „pierwotna data wydania”. Dane w tym polu były jednak niedostępne w przypadku muzyki klasycznej, a z 290 tysięcy wpisów ogółem tylko około 140 tysięcy posiadało tę charakterystykę. Rysunek 4 przedstawia rozkład nagrań według roku wydania i pierwotnego wydania. Spośród 140 tysięcy pozycji, dla których znana była pierwotna data wydania 1318 (1%) należało do domeny publicznej, będąc opublikowanymi przed rokiem 1959. Rząd jednego procenta jest wartością, którą można przyjąć, jako szacunek części rynku muzycznego w domenie publicznej. Należy jednak do tego szacunku podejść z dużą ostrożnością, biorąc pod uwagę fakt, że dla dużej ilości nagrań niedostępna jest informacja o dacie pierwotnego wydania⁴².

40 Naturalne jest to, że skutecznie porównać można wyłącznie ceny materiału wydanego w tej samej formie. Dodatkowo, płyty CD stanowiły ogromną większość zbioru danych.

41 W ten sposób nagrania dźwiękowe z domeny publicznej nie muszą być sklasyfikowane w domenę publiczną w sposób pełny, czyli nie jest wymagana sytuacja, w której prawa autorskie wygasły zarówno do samego utworu, jak też do określonego nagrania. Szersze omówienie tego rozróżnienia znajduje się w poprzedniej części pracy, poświęconej rozmiarowi domeny publicznej.

42 Wydaje się mało prawdopodobne, by obecność pola stwierdzającego datę pierwotnego wydania nagrania miała związek z samą datą pierwotnego wydania: nagrania (pierwotnie) wydane stosunkowo niedawno z większym prawdopodobieństwem będą zawierać informację o dacie pierwotnego wydania niż nagrania starsze. Oczekiwalibyśmy więc, że wartość 1% stanowi *niedoszacowanie* ilości materiału w domenie publicznej na rynku wydawniczym nagrań.

1958 kontra 1960						
	Ilość pozycji	Średnia	Odchylenie standardowe	Mediana	Min	Max
Domena p.	290	5,979344827 59	1,965639823 46	5,55	1,53	17,50
Prawo aut.	291	6,388556701 03	1,872348061 65	5,55	3,00	14,85
1957 kontra 1959						
	Ilość pozycji	Średnia	Odchylenie standardowe	Mediana	Min	Max
Domena p.	279	6,037813620 07	2,162704538	5,55	1,38	17,50
Prawo aut.	283	6,504628975 27	3,033121423 39	5,55	1,53	38,40

Tabela 6: Porównania dla okresów jednorocznych dla utworów muzyki rozrywkowej.

Kolejnym krokiem po ograniczeniu się do wspomnianych 140 tysięcy nagrań muzyki popularnej, dla których dostępne są niezbędne dane jest porównanie cen materiału z domeny publicznej i materiału chronionego prawem autorskim. By wyeliminować wariacje cen spowodowane czynnikami zewnętrznymi⁴³ wybrano zestawy dzieł chronionych prawem autorskim i znajdujących się w domenie publicznej pochodzących z podobnego okresu. Bardziej precyzyjnie ujmując, do badania przyjęto okres znajdujący się po obydwu stronach daty przejścia nagrań do domeny publicznej, w tym przypadku był to rok 1959. Przyjęto, że nagrania w domenie publicznej wydano przed tym rokiem (1958 i wcześniej), zaś nagrania objęte prawem autorskim to te, które nagrano w roku 1960 i późniejszych⁴⁴. Dodatkowo, mając na uwadze możliwość występowania opóźnień w zbiorze danych rozważono też sytuację, gdy rokiem granicznym jest rok 1958 (czyli domenę publiczną liczy się do roku 1957 włącznie, zaś utwory objęte prawem autorskim od roku 1959 włącznie).

Wyniki porównania cen z okresu roku poprzedzającego wygaśnięcie praw autorskich i z analogicznego okresu po ich wygaśnięciu przedstawia Tabela 6 (pełny rozkład cen przedstawia natomiast Rysunek 5). Widać, że **płyty CD zawierające utwory chronione prawem autorskim są średnio o 41 pensów (6,7%) droższe od nagrań stanowiące domenę publiczną** (przy porównaniu nagrań z roku 1957 i 1959 różnica wynosi 47 pensów, czyli 7,7%). Przeprowadzenie testu t na

43 Możliwy jest na przykład wpływ okresu i wieku utworu na jego cenę.

44 Ściśle rzecz ujmując, nagrania wydane po raz pierwszy w roku 1959 znajdują się w strefie materiału objętego prawem autorskim, gdyż ochrona prawem autorskim wygasa z końcem każdego roku kalendarzowego. Pominięcie roku granicznego pozwala jednak na zmniejszenie prawdopodobieństwa zakwalifikowania materiału objętego prawem autorskim do domeny publicznej lub odwrotnie.

średnich cenach wykazało, że różnice te są znaczące (wartość $p = 0,010$, zaś w porównaniu lat 1957 i 1959 — $0,04$)⁴⁵.

1954-1958 kontra 1960-1964						
	Ilość pozycji	Średnia	Odchylenie standardowe	Mediana	Min	Max
Domena p.	1 018	6,00974459725	1,95436972832	5,55	1,38	17,50
Prawo aut.	1 616	6,30943069307	2,05773463531	5,55	1,75	26,25
1953-1957 kontra 1959-1963						
	Ilość pozycji	Średnia	Odchylenie standardowe	Mediana	Min	Max
Domena p.	778	6,10015424165	2,40047879261	5,55	1,38	41,00
Prawo aut.	1 562	6,33829705506	2,26971426876	5,55	1,53	38,40

Tabela 7: Porównania okresów pięcioletnich dla utworów muzyki rozrywkowej.

Chcąc przetestować stabilność otrzymanych wyników dokonano podobnej analizy, rozszerzając ramy czasowe po obu stronach roku granicznego. Rozszerzenie ram czasowych badania miało z pewnością pozytywny efekt w postaci rozszerzenia ilości badanych tytułów. Miało jednak również skutek negatywny w postaci zmniejszonej porównywalności przyjętych próbek, gdyż nagrania w badanym zbiorze były publikowane w średnio większych przedziałach czasu⁴⁶. Wyniki analizy przedstawia Tabela 7. Różnice w cenach sięgają 30 pensów (5%), zaś dla okresów 1953-1957 w porównaniu z 1959-1963 są to 23 pensy, czyli 4%. Różnica jest statystycznie istotna — wartość p wynosi w jej przypadku 0,0002, co jest wynikiem jeszcze niższym od poprzedniego, mimo nieco mniejszej różnicy średniej, co z kolei jest skutkiem zastosowania większej ilości próbek⁴⁷.

45 Jedynym zmartwieniem jest tu konieczność pominięcia w analizie dużej liczby utworów, dla których niedostępna jest data pierwotnego wydania. Jednak te pominięcia nie powinny spowodować odchyłu w badaniach, chyba, że istniałaby bezpośrednia systematyczna zależność między utworami niemającymi informacji o pierwotnym wydaniu a statusem i ceną (np. gdyby wszystkie sprzedawane po wysokich cenach nagrania w domenie publicznej nie miały daty pierwszego wydania), co nie wydaje się jednak wysoce prawdopodobne.

46 Głównym aspektem jest tu fakt, że pozbawiona odchyłań analiza różnic cen utworów objętych i nieobjętych prawem autorskim wymusza obecność innych czynników skojarzonych ze statusem utworu jako należącego do domeny publicznej. Z uwagi na duże prawdopodobieństwo wystąpienia zależności ceny nagrania od jego wieku pożądane jest analizowanie próbek w jak najwęższym okresie.

47 Dla okresów 1953-1957 w zestawieniu z 1959-1963 wartość p wynosi 0,02, co również czyni ją statystycznie istotną.

Do roku 1959 kontra po roku 1959						
	Ilość pozycji	Średnia	Odchylenie standardowe	Mediana	Min	Max
Domena p.	1 226	6,16347471452	2,28046294735	5,55	1,38	34,99
Prawo aut.	131 144	7,032425883	2,46341819619	7,29	0,09	39,99

Tabela 8: pełne zestawienie danych dla wszystkich nagrań z domeny publicznej i chronionych prawem autorskim.

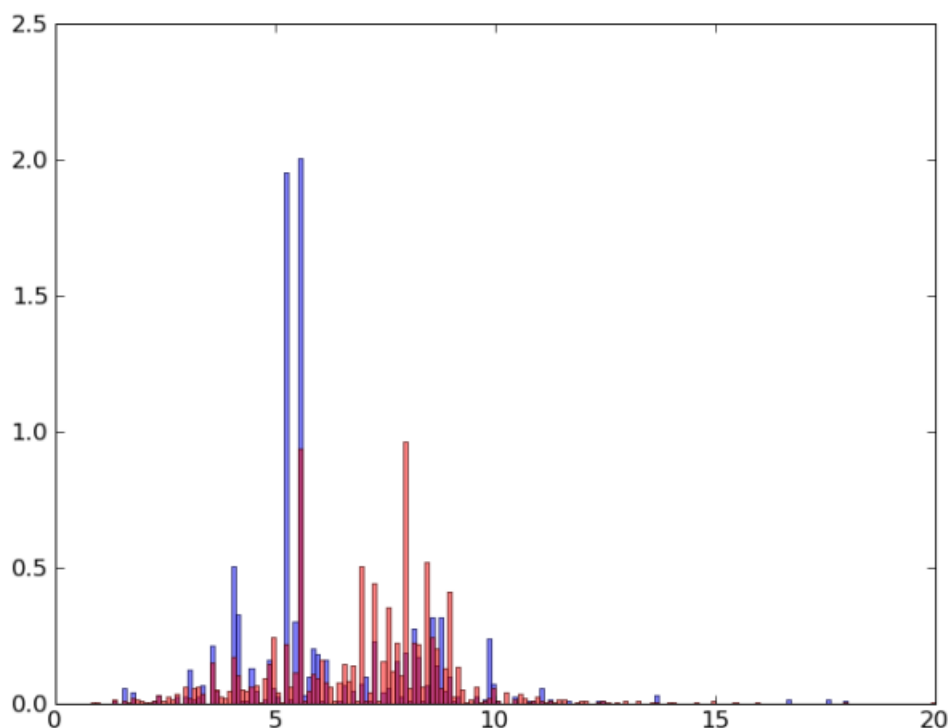
Tabela 8 i Rysunek 9 przedstawiają porównania cen utworów z całej bazy danych⁴⁹. W tak zdefiniowanej grupie nagrania chronione prawem autorskim są o średnio 87 pensów (14,1%) droższe od utworów z domeny publicznej, co stanowi różnicę znacznie większą niż w poprzednio analizowanych scenariuszach (wynik testu t wynoszący -12,0 z wartością $p < e^{-10}$). Jednak, jak już wspomniano, istnieją przesłanki za ostrożnym podchodzeniem do porównywania cen utworów z domeny publicznej i utworów chronionych prawem autorskim w miarę zwiększania rozpiętości czasowej przyjętej dla tych dwóch grup nagrań⁵⁰.

Podsumowując, wykorzystanie dużego zbioru danych zawierającego ceny dystrybucyjne popularnych nagrań dźwiękowych doprowadziło do odkrycia wysoce istotnych różnic cen między utworami znajdującymi się w domenie publicznej a objętymi prawem autorskim o podobnym wieku⁵¹. Uzyskane wyniki pokazują, że nagrania chronione prawem autorskim są między 4 a 14% (zależnie od wielkości analizowanej próbki) droższe od utworów z domeny publicznej, co stanowi o

49 By ograniczyć odchylenia spowodowane przez skrajnie drogie wydania, z zestawienia usunięto wszystkie płyty CD o cenie przekraczającej 40 funtów. Spowodowało to zmniejszenie badanej próbki o około 300 tytułów ze wszystkich 300 tysięcy utworów objętych prawem autorskim i jednego utworu w kategorii domeny publicznej. Dołączenie tych skrajnych danych do badanej próbki podniosłoby średnią cenę nagrania z domeny publicznej o 3 pence, zaś nagrania objętego prawem autorskim o 11 pensów.

50 Warto pamiętać też, że ograniczanie zbioru porównywanych nagrań objętych i nieobjętych prawem autorskim może wprowadzić do szacunków różnicy cen własne odchylenie w dół. W szczególności, utwory chronione prawem autorskim zbliżające się do przejścia do domeny publicznej mogą być sprzedawane po obniżonej cenie z dwóch powodów (obniżonej względnie do kontr-scenariusza, w którym utwór jest identyczny, lecz nie zbliża się do uwolnienia do domeny publicznej). Po pierwsze, właściciele praw autorskich do utworu, który niedługo wejdzie do domeny publicznej mogą zdecydować się na obniżkę ceny, by jak najpełniej wykorzystać pozostający popyt na ich utwory. Po drugie, materiały chronione prawem autorskim, które niedługo ma wygasnąć mogą do pewnego stopnia konkurować na rynku z istniejącymi już tańszymi wydawnictwami zawierającymi materiał z domeny publicznej, co może prowadzić do presji na obniżenie ich ceny.

51 Uzyskane wyniki stanowią żywy kontrast do wniosków (mówiących o braku różnicy cenowej) z oceny wpływu domeny publicznej na ceny dokonanej przez Komisję Europejską w świetle propozycji wydłużenia okresu ochrony nagrań przez prawo autorskie. Wnioski oparto w dużej mierze na jednym dowodzie: raporcie PwC dla Gowers Review of Intellectual Property, przygotowanym na zlecenie British Phonographic Industry (PwC, 2006). Należy zauważyć, że przywołany raport odkrył również negatywny wpływ cenowy w kilku z analizowanych zbiorów, lecz biorąc pod uwagę ich niewielki rozmiar nie należy przywiązywać do nich wysokiej istotności.

Rysunek 6: Rozkład cen dla płyt kompaktowych z domeny publicznej (kolor niebieski, pierwsze wydanie przed rokiem 1958) i chronionych prawem autorskim (kolor czerwony, pierwsze wydanie po roku 1960).

wzroście ceny o 23 do 87 pensów od ceny utworu z domeny publicznej wynoszącej około 6 funtów. Wartości te nie są bezpodstawne — zgadzają się z szacunkami udziału składowych prawa autorskiego w cenie płyty CD — podobnie do książek, płyty kompaktowe są medium fizycznym, więc część kosztu tego medium odpowiedzialna za materiał objęty prawem autorskim jest względnie niska.

6. Wykorzystanie

Istnieją dowody anegdotyczne pochodzące z firm fonograficznych publikujących nagrania po wygaśnięciu prawa autorskiego lub praw pokrewnych. Firma Ondine zajmuje się wydawaniem głównie muzyki klasycznej, zaś VL-musiikki, ciekawsza z tych dwóch, głównie muzyki popularnej. Dla przykładu, VL-musiikki wydała w sierpniu 2008 zestaw największych przebojów Elvisa Presleya i Edith Piaf. W obydwu przypadkach wygasły już prawa pokrewne pierwotnych wytwórni muzycznych. W ciągu tylko dwóch miesięcy zestaw płyt z przebojami Elvisa Presleya sprzedał się w ilości przekraczającej 11000 egzemplarzy, zaś Edith Piaf — ponad 7000 egzemplarzy. Takie wielkości sprzedaży pozwoliłyby albumom na znalezienie się w corocznej liście 10 najlepiej sprzedających się pozycji, gdyby VL-musiikki była członkiem federacji IFPI (nie chce jednak do niej dołączyć)⁵².

Petteri Laiho, manager VL-musiikki, wyjaśnił, że sprzedaż wydawnictw jego wytwórni stanowi równowartość 13% sprzedaży pozycji notowanych na liście IFPI (8 milionów albumów) i określił realną sprzedaż wydawnictw jego firmy na rynku fińskim na poziomie o 50–100% wyższym niż

52 W pierwszej połowie roku 2008 album z dziesiątej pozycji listy IFPI (w czasach obecnych obejmującej zarówno albumy wydane na płytach CD, jak i udostępnione do pobrania przez Internet) sprzedał się w ilości nieco powyżej 16000 egzemplarzy, zaś album znajdujący się na miejscu 20. – 12000 egzemplarzy.

zakłada IFPI. VL-musiikki wspiera szybki rozwój rynku praw pokrewnych. W roku 2007 firma zarobiła około 100 tysięcy euro na sprzedaży albumów z materiałem pochodzącym z prawa pokrewnego, co stanowiło około 7% obrotu spółki. Na rok 2008 prognozowano 20–30% wzrost sprzedaży i podniesienie udziału albumów z materiałem objętym prawami pokrewnymi do 20% całości. Strategią firmy jest — o ile Unia Europejska utrzyma 50-letni okres ochrony prawami pokrewnymi — wzrost udziału materiału pochodzącego z praw pokrewnych do 30–40% obrotów firmy do roku 2012, co oznaczać będzie wzrost rocznych przychodów o 3–4 miliony euro. VL-musiikki planowała również ekspansję do krajów nadbałtyckich i innych państw skandynawskich, lecz powstrzymuje się od decyzji do momentu przyjęcia przez władze Unii Europejskiej ostatecznej wersji długości ochrony utworów przez prawa pokrewne. Laiho podkreślił, że jego wytwórnia rozwija się na rynku płyt CD, podczas, gdy duże firmy z tego sektora słabną. Stwierdził, że obowiązywanie praw pokrewnych powoduje, że duże wytwórnie płytowe odmawiają licencjonowania materiału wydawcom wtórnym lub ustalają niemożliwe do przyjęcia warunki licencjonowania, co sprawia, że termin wygaśnięcia ochrony prawami pokrewnymi ma znaczny, bezpośredni i dobroczynny wpływ na interesy jego przedsiębiorstwa.

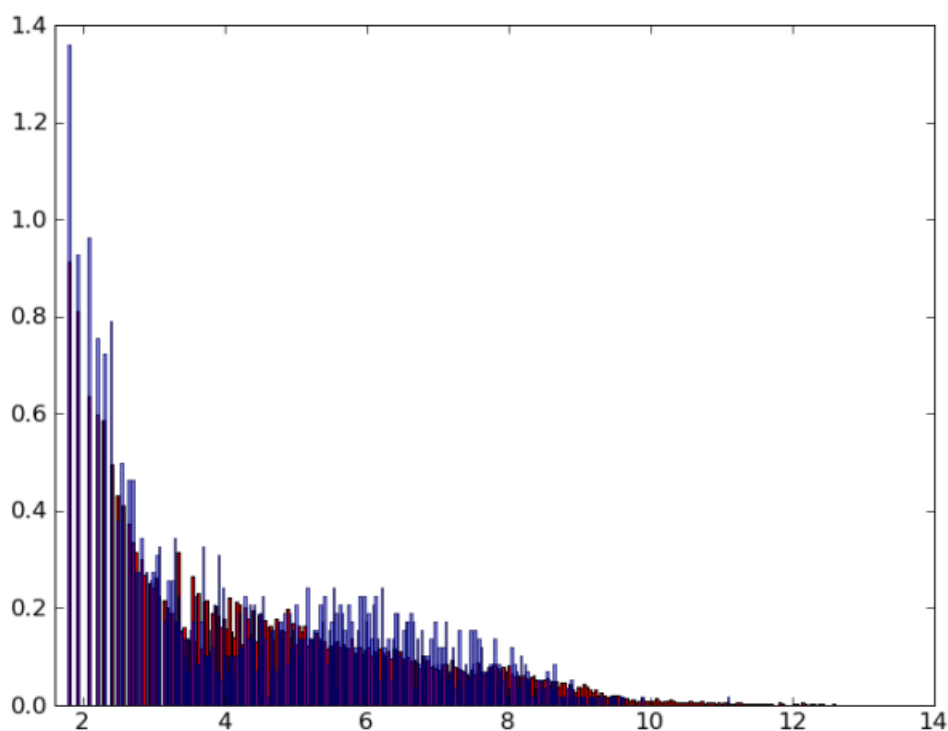
6.1. Nielsen

Do badania pozyskano szczegółowe dane dotyczące ilości sprzedanych egzemplarzy muzyki i obrotów firmy Nielsen. Rysunki 7 i 8 przedstawiają rozkład sprzedaży (w egzemplarzach) i obrotów dla utworów z domeny publicznej i objętych prawem autorskim. Analizując wielkość sprzedaży, ogólnie kształt obydwu krzywych jest taki, jakiego należało oczekiwać⁵³: (w przybliżeniu) kształt krzywej wykładniczej ujemnej lub krzywej prawa potęgowego⁵⁴, gdzie większa częstotliwość (czyli najwyższa liczba produktów) przypada na tytuły, które sprzedano w najmniejszej liczbie egzemplarzy, po czym ilość tytułów ostro spada wraz ze zwiększaniem się wielkości sprzedaży. Konkretyzując, w badaniu oznaczono 12000 tytułów, które sprzedano w ilości minimalnej 5 egzemplarzy⁵⁵, lecz tylko 11 o sprzedaży przekraczającej 300 000 kopii, cztery o nakładzie powyżej pół miliona i jeden, którego sprzedaż lekko przekroczyła 800 000 egzemplarzy.

53 Zobacz też np. Gaffeo et al. (2008).

54 Należy pamiętać o tym, że na osi x odłożono sprzedaż w skali logarytmicznej, więc spadek (w wielkościach nie logarytmicznych) jest jeszcze większy, niż wynikałoby to z wykresu. Prosta analiza przebiegu krzywej rozkładu sprzedaży (w formie log-log oraz logarytmicznej) pokazuje, że w tej sytuacji ani krzywa funkcji wykładniczej o ujemnym współczynniku ani krzywa prawa potęgowego nie pasują do zastanej sytuacji. Krzywa wykresu funkcji potęgowej przylega do zastanego obrazu do rzędu 100.000 sprzedanych egzemplarzy, lecz (co jest zachowaniem typowym) nie odpowiada nawet w przybliżeniu wartościom powyżej tej granicy (choć warto zauważyć też, że powyżej granicy 100.000 sprzedanych egzemplarzy znalazło się około stu pozycji, a tylko 11 tytułów sprzedano w nakładzie przekraczającym 300 tysięcy egzemplarzy). Krzywa prawa potęgowego odpowiada wykreślonej krzywej rozkładu sprzedaży tylko w niektórych miejscach (na przykład w przedziale 50–3 000 egzemplarzy i w sposób niezależny od powyższego w przedziale 8000–160.000 egzemplarzy).

55 Ze zbioru danych wzięto do badania tylko tytuły, które sprzedano w co najmniej pięciu egzemplarzach.

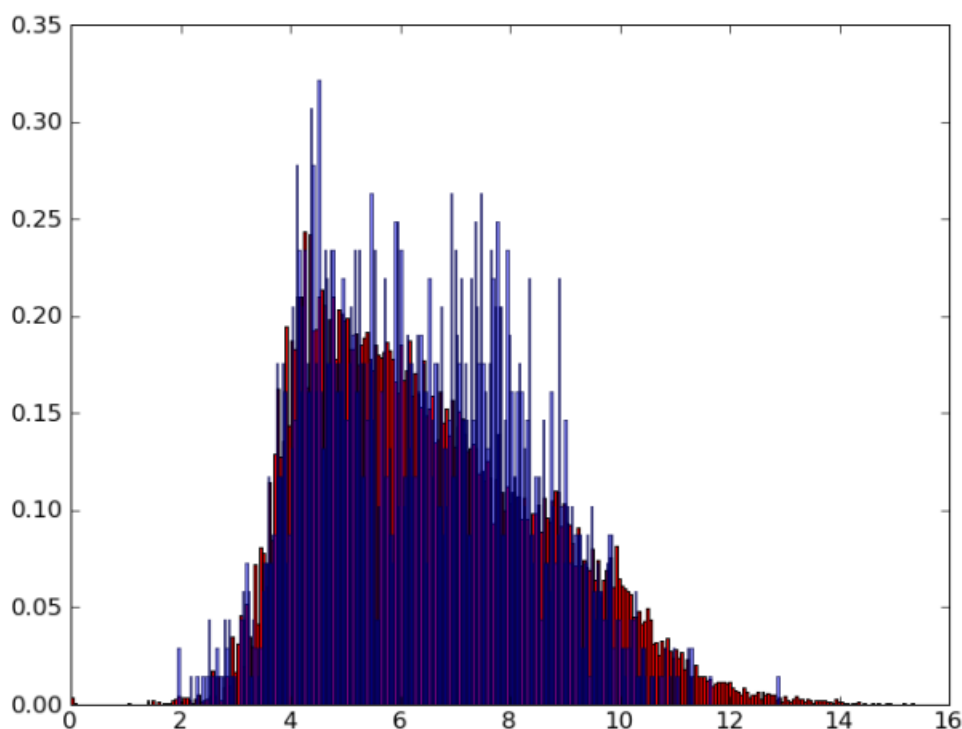

Rysunek 7: Rozkład sprzedaży książek w miękkiej oprawie dla utworów z domeny publicznej i chronionych prawem autorskim. Oś pionowa: częstotliwość; oś pozioma: logarytmiczne przedstawienie sprzedaży.

Porównując dane dla materiału chronionego prawem autorskim i materiału z domeny publicznej zauważono warte odnotowania różnice. W szczególności, dane dla utworów z domeny publicznej wykazują znaczne odchylenie od jednostajnego spadku krzywej, który widać na wykresie prezentującym sprzedaż utworów chronionych prawem autorskim, wykazując przejściowy skok w środku, gdzie szczytową wartością jest 6 tytułów o sprzedaży 600 egzemplarzy⁵⁶. Dodatkowo, rozkład dla utworów z domeny publicznej charakteryzuje się wyższą gęstością dla pozycji, które sprzedano w ilości nieprzekraczającej 10 egzemplarzy i niewieloma utworami o wyjątkowo wysokiej sprzedaży; wykres dla tytułów z domeny publicznej kończy się około 2 rzędy wielkości wcześniej niż wykres dla utworów objętych prawem autorskim (10 utworów o sprzedaży rzędu 20 000 egzemplarzy w domenie publicznej, 12 tytułów objętych prawem autorskim o sprzedaży rzędu 160 tysięcy). Jest to zachowanie, którego należało oczekiwać: w domenie publicznej występuje większa ilość mało popularnych specyficznych tytułów o niskiej sprzedaży i niewiele pozycji o wysokiej sprzedaży zarówno dlatego, że sprzedaż danego utworu rozkłada się między kilka wydań, jak też z uwagi na sam wiek utworu – sam w sobie obniżający popyt, lecz również, co ważniejsze (przynajmniej w porównaniu z kategorią bestsellerów) dlatego, że rynek utworów z domeny publicznej jest ograniczony tymi użytkownikami, którzy nie posiadają jeszcze egzemplarza danego utworu; tytuły świeżo wprowadzane na rynek wydawniczy można sprzedawać wszystkim członkom społeczności⁵⁷.

56 Ciekawy jest fakt, że podobny kształt krzywej występuje dla danych przedstawiających prawa do powielania utworów w Holandii; zob. dane BUMA/STEMBRA na Rysunku 14.

57 Oczwistym rozwiązaniem w odniesieniu do tej kwestii byłoby zestawienie starszych, lecz nadal objętych prawem autorskim książek z dziełami z domeny publicznej – byłoby to również wartościowe w analizie

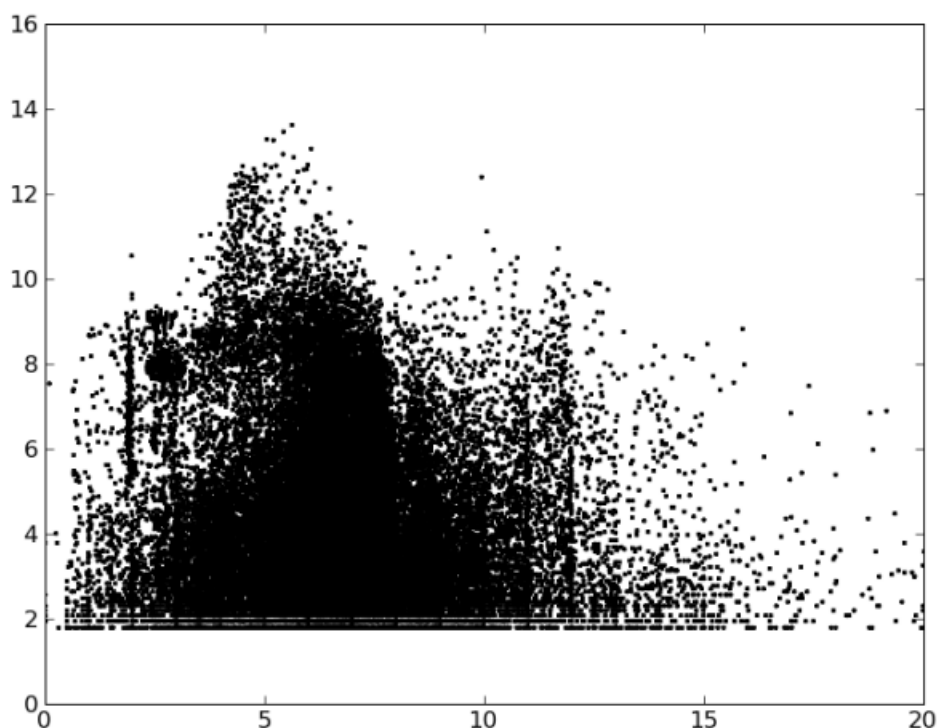

Rysunek 8: Rozkład przychodów ze sprzedaży książek w miękkiej oprawie dla utworów z domeny publicznej i chronionych prawem autorskim. Oś pionowa: częstotliwość; oś pozioma; logarytmiczne przedstawienie przychodu ze sprzedaży.

Po przejściu do analizy wyników sprzedaży widać znaczną zmianę. Rozkłady zarówno dla utworów chronionych przez prawo autorskie jak i dla tych, które znajdują się w domenie publicznej mają krótką lewą odnogę, gdzie wartości spadają ostro przy wartości 4 (54 funty). Można wnioskować, że jest to skutkiem faktu, iż niewielka liczba pozycji charakteryzuje się niską średnią ceną sprzedaży, czasami wynoszącą zero, a widoczna krótka odnoga skupia tytuły o niskiej kwocie sprzedaży. Ujmując rzecz ogólniej, przychód ze sprzedaży stanowi cenę produktu pomnożoną przez ilość sprzedanych egzemplarzy, więc spodziewać należałoby się, że Rysunek 8 odzwierciedlać będzie zależność między średnią ceną sprzedaży (Rysunek 3) a rozkładem ilości sprzedanych kopii (Rysunek 7). Biorąc pod uwagę odbiegający od normalnego kształt krzywej rozkładu sprzedaży, korelacja ujemna ceny do sprzedaży spowoduje większe scentralizowanie krzywej przedstawiającej wartość sprzedaży w

cenowej. Niestety, ograniczenia czasowe i wynikające z automatyzmu przy klasyfikacji, które przedstawiono już powyżej, nie pozwoliły na zastosowanie tej metody. Jest to jednak oczywisty i użyteczny temat do przyszłej pracy badawczej.

stosunku do krzywej rozkładu ilości sprzedanych egzemplarzy⁵⁹. Wykres zestawiający ceny i sprzedaż zawarty jest na Rysunku 9 i faktycznie jasno wskazuje korelację ujemną⁶⁰.

Rysunek 9: Zależność między ceną i wielkością sprzedaży.

Z tych względów należałoby oczekiwać centralizacji krzywej, która faktycznie następuje. Istnieją również zauważalne różnice pomiędzy rozkładami dla utworów chronionych prawem autorskim i utworów z domeny publicznej. Po osiągnięciu wartości szczytowej (4 tytuły, 50 funtów) krzywa rozkładu dla utworów chronionych prawem autorskim spada jednostajnie, prawie liniowo do wartości 160 000 funtów dla 12 tytułów, zaś w ostatniej swej części spłaszcza się do 15 (4,6 miliona funtów). Znowu zauważalny jest niewielki rozmiar końcowego ramienia wykresu (poniżej 50 tytułów osiągnęło sprzedaż w kwocie ponad 1 miliona GBP — na wykresie było ich około 14, z czego pięć przekroczyło wartość sprzedaży 2,5 miliona funtów, dwa — 3 miliony funtów, a granicę czterech milionów funtów przekroczył jeden tytuł). Rozkład dla utworów z domeny publicznej, mimo, że widać na nim podobną tendencję, wykazuje o wiele większą wariację w środkowej części z gęstością zwiększającą się do wartości szczytowej dla 9 (ponad cztery rzędy wielkości wyższą niż wartość szczytowa w punkcie 4). Wykres ten nie ma również zbyt rozbudowanego prawego ramienia — co bez wątpienia odzwierciedla zachowanie krzywej przedstawiającej rozkład sprzedaży — gdzie najlepiej sprzedające się tytuły rozprowadzane są w średnim przedziale cenowym i z tego względu

59 Przychód ze sprzedaży = cena jednostkowa $\times$ sprzedaż, więc $\log(\text{przychód ze sprzedaży}) = \log(\text{cena jednostkowa}) + \log(\text{sprzedaż})$. Jeśli ceny byłyby takie same, to rozkład przychodu stanowiłby rozkład sprzedaży przesunięty o standardową cenę. Jednak, jeśli występuje korelacja ujemna, wysokie ceny pokrywają się z niską sprzedażą i odwrotnie, więc rozkład przychodów ze sprzedaży będzie bardziej scentralizowany.

60 Fakt ten potwierdza regresja podstawowa.

prawa część wykresu przedstawiającego rozkład przychodów ze sprzedaży powinna dokładnie odzwierciedlać analogiczną część wykresu przedstawiającego rozkład samej sprzedaży.

Podsumowując, zarówno w rozkładzie sprzedaży, jak i przychodów, materiał z domeny publicznej wykazuje wyższą koncentrację w środku krzywej rozkładu i niewielką prawą część grupującą bestsellery. Podstawowe dane statystyczne dla rozkładów ilości sprzedanych egzemplarzy jak i przychodów podaje tabela 9.

Sprzedaż						
	Liczba poz.	Średnia	Odchylenie	Mediana	Min	Max
Prawo aut.	39 605	1612,21	12738,21	71,00	6,00	819426,00
Domena p.	1 873	627,55	2102,97	90,00	6,00	66785,00
Wszystkie	41 478	1567,75	12456,98	71,00	6,00	819426,00
Przychód						
	Liczba poz.	Średnia	Odchylenie	Mediana	Min	Max
Prawo aut.	39 605	9102,39	67797,67	458,25	0,00	4605174,12
Domena p.	1 873	3112,24	11788,17	556,32	0,00	397370,75
Wszystkie	41 478	8831,89	66308,25	461,50	0,00	4605174,12

Tabela 9: Statystyki sprzedaży książek w miękkiej oprawie.

Widoczne są w niej dwie różnice pomiędzy materiałem objętym prawem autorskim a znajdującym się w domenie publicznej: mediana sprzedaży i dochodu z niej płynącego dla utworów w domenie publicznej jest wyższa niż mediana dla utworów objętych prawem autorskim, lecz średnia sprzedaż i przychód — z mocnym wpływem prawej części rozkładu — są niższe. Bardziej szczegółowo, średnia sprzedaży i przychodu dla utworów z domeny publicznej stanowi nieco więcej niż jedną trzecią wartości tych samych zmiennych dla utworów objętych prawem autorskim. Oznacza to, że **utwory znajdujące się w sposób „czysty” (całkowity) w domenie publicznej stanowią około 2% wszystkich sprzedanych egzemplarzy**⁶³.

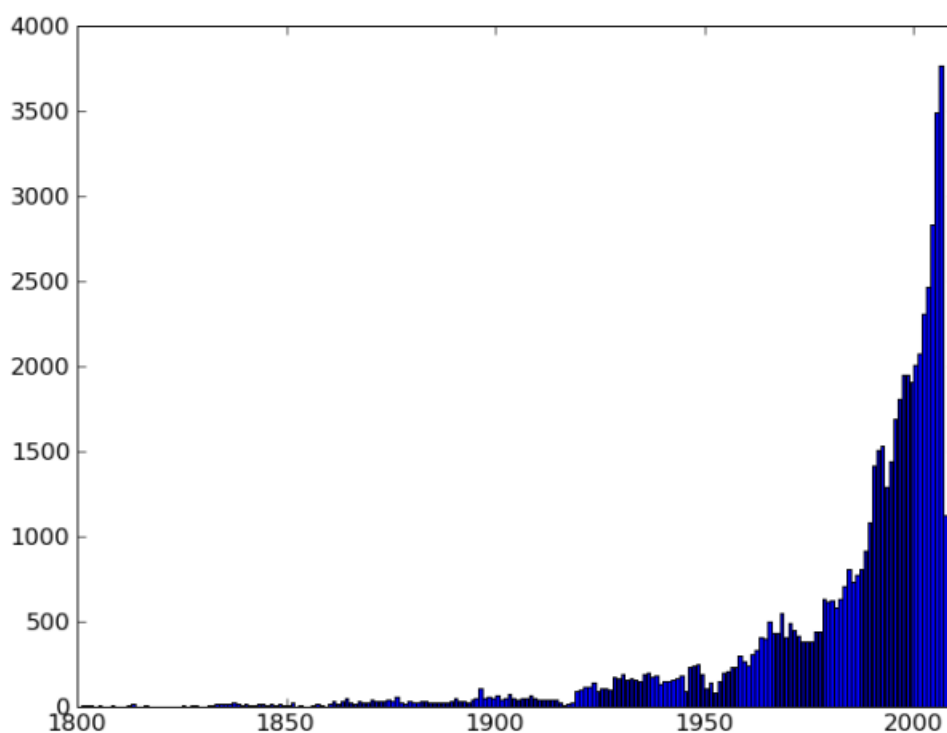
63 Porównywanie przychodów ze sprzedaży nie miałoby większego sensu, biorąc pod uwagę wcześniej uzyskane wyniki ukazujące różnice cen między utworami objętymi prawem autorskim a pozostającymi w domenie publicznej.

6.2. Biblioteki

Oprócz pytania bibliotek o posiadane przez nie pozycje wystąpiono o informacje dotyczące wykorzystania zgromadzonych w nich materiałów (statystyki wypożyczeń, itd.) Otrzymano informacje z kilku tylko bibliotek, zaś szczegółowe dane pochodziły z jednej placówki, Słowackiej Biblioteki Narodowej.

Słowacka Biblioteka Narodowa udostępniła do celów niniejszej pracy kompletne dane dla każdej zgromadzonej w niej pozycji dla roku 2007⁶⁴. Wyniki analizy przedstawia Rysunek 10 i Tabela 10. Jak widać, użytkowanie książek jest wyraźnie przechylone w stronę publikacji współczesnych⁶⁵. Całkowite użytkowanie utworów datowanych na lata wcześniejsze od 1920 (z których większość stanowi domenę publiczną) to 3051 z całkowitej liczby ponad 62000 wypożyczeń książek, co stanowi 5%.

Biblioteka Trinity College w Dublinie również udostępniła ciekawe informacje. Wykorzystanie pozycji z księgozbioru uczelni przedstawia Tabela 11. Jak widać, wykorzystanie księgozbioru wzrasta z 8000 (z czego 6000 to wypożyczenia, zaś 2000 to żądania dostępu do pozycji na miejscu) dla utworów datowanych na lata 1870-1880, z których prawie wszystkie stanowią domenę publiczną, do 300 000 dla materiału z lat 1950-1960, z których prawie żadna pozycja nie wchodzi w zakres domeny publicznej. Liczba dostępnych pozycji w określonych wyżej ramach czasowych wzrasta z 15000 do

Rysunek 10: Wykorzystanie (wypożyczenia) książek ze Słowackiej Biblioteki Narodowej.

64 Dane nie zawierały oczywiście wykorzystania wewnątrz biblioteki, które nie skutkowało wypożyczeniem pozycji.

65 Rozkład wykorzystania utworów wygląda łudząco podobnie do ogólnego rozkładu publikacji przedstawionego we wcześniejszym rozdziale niniejszej pracy, poświęconym rozmiarowi domeny publicznej.

Okres	Wykorzystanie ogółem
Przed 1900	2 146
Przed 1910	2 681
Przed 1920	3 051
Przed 1930	4 277
Przed 1940	5 982
Przed 1950	7 802
Przed 1960	9 740
Do dziś	62 663

Tabela 10: Wykorzystanie (wypożyczenia) książek ze Słowackiej Biblioteki Narodowej.

500.000, więc **wykorzystanie pojedynczej pozycji jest względnie równomiernie rozłożone (40% kontra 60%)** — istotnie, **wykorzystanie utworów z lat 80. i 90. XIX wieku (znowu głównie wchodzących w zakres domeny publicznej) w przeliczeniu na jedną pozycję przewyższa znacznie 1 i jest wyższe niż dla jakiegokolwiek późniejszego okresu.**

Dostępne są również dane dotyczące wykorzystania zdjęć. Zebrane informacje nie wykazują używania zdjęć sprzed roku 1930, dla okresu 1930-1940 wskazuje się kwotę 1 miliona EUR w opłatach licencyjnych za korzystanie z fotografii z okresu II wojny światowej (wykorzystywanych w XX-wiecznych programach historycznych), dla okresu 1940-1950: dystrybucja 22,5 miliona kart pocztowych wygenerowała kwotę 200 tysięcy EUR plus 30 tysięcy EUR jako przychody z licencji za wykorzystanie zdjęć w publikacjach książkowych. Dla lat 1950-1960: 300 tysięcy plakatów oraz 20 milionów kart pocztowych wartości 1,2 miliona EUR. Naturalnie, nie wszystkie zdjęcia przywołane w powyższych statystykach są w domenie publicznej, jednak stanowią wskazówki co do wielkości zasobów archiwalnych, z których przynajmniej część z pewnym prawdopodobieństwem stanowi domenę publiczną.

Okres	Wykorzystanie
Przed 1850	Brak danych
1850-1870	Brak danych
1870-1880	6 000 wypożyczeń i 2 000 do wglądu
1880-1890	13 000 wypożyczeń i 20 000 do wglądu
1890-1900	15 000 wypożyczeń i 50 000 do wglądu
1900-1910	10 000 wypożyczeń i 23 000 do wglądu
1910-1920	25 000 wypożyczeń i 20 000 do wglądu

1920-1930	30 000 wypożyczeń i 75 000 do wglądu
1930-1940	20 000 wypożyczeń i 120 000 do wglądu
1940-1950	70 000 wypożyczeń i 100 000 do wglądu
1950-1960	100 000 wypożyczeń i 200 000 do wglądu

Tabela 11: wykorzystanie książek z biblioteki Trinity College w Dublinie.

6.3. YLE (narodowy nadawca fiński)

Tabela 12 przedstawia uzyskane od YLE, fińskiego nadawcy o zasięgu krajowym, dane dotyczące wykorzystania „wolnej” (domena publiczna) i „niewolnej” (chronionej prawem autorskim) muzyki w należących do YLE stacjach radiowych i telewizyjnych. Jak widać, **dla każdego z 4 lat, dla których dostępne były dane, wykorzystanie utworów z domeny publicznej stanowiło około 10% wykorzystania materiału objętego prawem autorskim**. Ogólne liczby nie ukryły jednak znaczących wariacji. Dla przykładu, w przypadku jednej z radiostacji (YLE Radio 1) wykorzystanie materiałów z domeny publicznej przewyższało o prawie 50% wykorzystanie materiału chronionego prawem autorskim dla każdego z czterech przeanalizowanych lat, zaś w przypadku radiostacji regionalnej YLE Maakuntaradio w roku 2007 zagrano tylko 4446 minut materiału z domeny publicznej, zaś materiał chroniony prawem autorskim zagrano w ilości 1,38 miliona minut (udział domeny publicznej w transmisji tej radiostacji to 0,3%).

6.4. Dane Società Italiana degli Autori ed Editori (SIAE)

Do badania pozyskano materiały z rynku włoskiego, z których najszerszy, jak też najbardziej użyteczny, zbiór pochodził od Società Italiana degli Autori ed Editori (SIAE).

Szczególnie interesujący zbiór danych udostępniono do badania dzięki interesującemu charakterowi włoskiego prawa autorskiego. Do roku 1996 włoskie prawo autorskie (ustawa 633/1941, zniesiona ustawą 30/1997) ustanawiało tryb „płatnej domeny publicznej”. Szczegółowo, do kasy państwa należało odprowadzać opłatę za każde wykonanie lub nadanie utworu z domeny publicznej i dzieła zależnego⁶⁶. Opłata była uzależniona od typu dzieła i wynosiła 10% całości przychodów za utwory muzyczne, około 5% za dzieła teatralne, opery, balety i aranżacje choreograficzne i 2,5% za edycje krytyczne utworów w domenie publicznej. W przypadku utworów chronionych prawem autorskim opłata wynosiła 10% niezależnie od typu utworu (ostatnia kategoria dla dzieł chronionych prawem autorskim nie istniała).

⁶⁶ Artykuł 175: Za każde wykonanie lub nadanie z jakiegokolwiek powodu utworu nadającego się do wykonania publicznego lub utworu muzycznego, o ile utwór ten znajduje się w domenie publicznej, osoba wykonująca lub nadająca utwór ma obowiązek na warunkach niniejszej ustawy uiścić opłatę domenową zależną od przychodów brutto lub części przychodów, za które odpowiedzialny jest przedmiotowy utwór, niezależnie od celu wykonania lub nadania i niezależnie od kraju pochodzenia utworu. Wysokość opłaty nominalnej ustalona zostanie w dekreście Prezydenta kraju. Wysokość opłaty domenowej za odrębne części utworu muzycznego lub za krótkie kompozycje muzyczne ustalona ma być przez SIAE zgodnie z ustaleniami niniejszej ustawy oraz na podstawie wysokości opłaty zwyczajowo pobieranej przez powyższą instytucję za utwory chronione prawem autorskim wykonywane lub nadawane w podobnych warunkach.

Stacja/kanal	Typ	2007	2006	2005	2004
Varsinainen TV1	Domena publ.	1590	2274	2859	2100
	Prawo aut.	15390	21728	22250	25275
Varsinainen TV2	Domena publ.	1079	1340	1410	1936
	Prawo aut.	34695	41609	37682	35875
TV-elokuvat TV1	Domena publ.	2666	3212	2336	2935
	Prawo aut.	64837	48294	54101	44550
TV-elokuvat TV2	Domena publ.	1300	1002	924	1392
	Prawo aut.	70672	50982	52232	48597
Yle Teema	Domena publ.	1592	1690	1777	0
	Prawo aut.	11640	14216	9483	0
Yle FST	Domena publ.	695	486	447	0
	Prawo aut.	10926	6338	651	0
Yle Extra	Domena publ.	55	0	0	0
	Prawo aut.	13260	0	0	0
Yle Teema elokuva	Domena publ.	4775	5768	1336	
	Prawo aut.	54559	45540	21264	0
Yle FST elokuva	Domena publ.	932	783	587	242
	Prawo aut.	23569	16309	16766	242
Yle Extra elokuva	Domena publ.	32	0	0	0
	Prawo aut.	4119	0	0	0
YLE Radio 1	Domena publ.	108604	108485	107861	111317
	Prawo aut.	78311	43306	76808	76249
YleX	Domena publ.	68	155	82	182
	Prawo aut.	231655	231455	234478	237337
YLE Radio Suomi	Domena publ.	1060	857	467	595
	Prawo aut.	100568	90650	86837	79283

YLE Radio Vega	Domena publ.	12463	12399	14170	14614
	Prawo aut.	131338	124090	117083	115959
YLE Radio Extrem	Domena publ.	47	128	95	325
	Prawo aut.	244192	233813	241525	236175
YLE Yöradio	Domena publ.	90856	92682	91156	92855
	Prawo aut.	74601	71755	72137	89708
YLE Maakuntaradio	Domena publ.	4446	4053	5318	6848
	Prawo aut.	1380640	1365931	1621024	1756843
YleQ	Domena publ.	0	753	1005	1138
	Prawo aut.	0	157810	220529	217830
łącznie	Domena publ.	232260	227340	227683	236137
	Prawo aut.	2544972	2593826	2890714	2963923

Tabela 12: Wykorzystanie (w minutach) nagrań dźwiękowych w domenie publicznej i chronionych prawem autorskim w stacjach radiowych i telewizyjnych narodowego fińskiego nadawcy, YLE.

Porównując więc wpływy do SIAE z tytułu opłat za utwory z domeny publicznej z wpływami za wszystkie utwory (chronione i nie chronione prawem autorskim) można wyliczyć wykorzystanie utworów. Pokazuje to Tabela 13. Przed dokonaniem analizy, należy zwrócić uwagę na kilka kwestii pobocznych: a) wpływy za utwory muzyczne nie zawierają kwot z zagranicy i opłat za powielanie, gdyż dotyczą one wyłącznie materiału chronionego prawem autorskim; b) dane dotyczące udziału w ogólnej liczbie utworów edycji krytycznych były niedostępne, więc przyjęto zachowawcze założenie, że nie były one wykorzystywane w ogóle (jeśli z drugiej strony założylibyśmy 100% wykorzystanie takich utworów, to domniemany udział domeny publicznej w ogólnej liczbie utworów należałoby pomnożyć przez 4, zaś pozostałych — przez 2); c) z przyczyn nie do końca jasnych nie udało się pozyskać danych dla kategorii „innych” utworów muzycznych za okres poprzedzający rok 1974, choć istniały dane dla utworów z domeny publicznej dla tego okresu; d) wykorzystanie utworów z domeny publicznej w liczbie wszystkich utworów muzycznych jest takie samo jak procentowy udział wpływów, więc nie stworzono odrębnego zapisu w tabeli.

Biorąc pod uwagę powyższe, zawarte w tabeli liczby dostarczają ciekawych informacji. Szczegółowo, **około 2% wykonań lub nadań utworów ściśle muzycznych to materiał objęty domeną publiczną**. Dodatkowo, istnieje wysokie prawdopodobieństwo, że ta wartość jest niedoszacowana, z uwagi na spodziewaną dużą liczbę wykonań i nadań krytycznych wersji utworów; prawie wszystkie kompozycje z domeny publicznej to utwory z kategorii muzyki poważnej. Jeśli 50% wykonań wykorzystywało takie właśnie wydania krytyczne, to końcową wartością powinno być 5%. W przypadku **kategorii „Inne”, gdzie dominującą pozycją z dużym prawdopodobieństwem będzie opera**, domniemane użytkowanie jest znacznie wyższe, zawierające się między 6,4% a 27% — czyli ponad jednej czwartej wszystkich wykonań i nadań — z wartością średnią nieco poniżej 13%.

Pozyskano również dane dotyczące ilości utworów w domenie publicznej wystawianych w teatrach Rzymu. ETI (włoski instytut teatralny) nie był w stanie dostarczyć na potrzeby badania żadnych danych, lecz członkowie zespołu badawczego dokonali przeglądu programu przedstawień w 20 czołowych teatrach Rzymu. Z 273 zapowiadanych spektakli, 12 było przedstawieniami dzieł z domeny publicznej (4%), zaś 33 (12%) adaptacjami takich utworów. Daje to 16% (45) produkcji teatralnych, które wykorzystywały utwory z domeny publicznej w sposób pośredni lub bezpośredni.

6.5. SSCP

SCPP to francuskie stowarzyszenie kolekcjonerów fonogramów, które do celów badania udostępniło dwa zbiory danych dotyczące wykorzystania (sprzedaży) nagrań. Powodem opracowywania tych danych były potrzeby rozdzielania wpływów do stowarzyszenia. Jak wyjaśniło SSCP, „rozdzielamy prywatne opłaty za kopiowanie głównie na podstawie ilości sprzedanych egzemplarzy pomnożonej przez czas trwania utworu. Chcąc tego dokonać prosimy naszych członków o przedstawienie danych o sprzedaży, zarówno fizycznej, jak i cyfrowej.”⁶⁸

Pierwszy zbiór danych zawierał łączne (w rozbiciu na lata) kwoty przychodów z lat 1991-2006 za wszystkie fonogramy wydane w latach 1945-1960, podzielone na roczniki, niepodzielone jednak na pozycje (tj. otrzymano wyłącznie kwoty sprzedaży nagrań z danego rocznika w określonym roku). Drugi zestaw danych zawierał dane sprzedaży poszczególnych pozycji (z podziałem na tytuły oraz na artystów) dla dwóch roczników nagrań — 1950 i 1954 — za lata 1995-2005. Pierwszy zbiór danych zostanie poddany analizie w niniejszej części pracy, zaś drugi — w następnej.

Rok	Utwory muzyczne ogółem	Domena publiczna	% domeny publicznej	Inne ogółem	Domena publiczna	% domeny publicznej	Wykorzystani domeny publicznej (%)
1946							
1947	1196,9				12,2		
1948	1747,5				39,2		
1949	2263,3				72,7		
1950	2722,2				55,8		
1951	3074,2				171,2		
1952	3508,3				92,8		
1953	3884,7				98,2		
1954	4270,1				115,7		
1955	4654,4				107,1		
1956	4947,6				11,7		
1957	5041,2				19,8		

68 Produkty specjalne, na przykład sprzedawane firmom za niewielkie kwoty i przeznaczone do rozdania jako prezenty, nie zostały wzięte pod uwagę w tych zestawieniach. Podobnie, jeśli gazeta rozprowadza za darmo z jednym z wydań utwory, nie zostały one wzięte pod uwagę w zestawieniu.

1958					183,6		
1959	6260,3				79,0		
1960	6985,3				134,6		
1961	7701,3				136,5		
1962	7908,8				130,9		
1963	8824,2				263,5		
1964	10326,9				306,5		
1965	10921,4				332,9		
1966	12691,8				422,6		
1967	13759,9	255,3	1,9		387,6		
1968	14868,8				408,2		
1969	16827,7				505,8		
1970	17441,7				581,1		
1971	19152,6	226,3	1,2		546,3		
1972	21059,2	256,7	1,2		753,5		
1973	23525,1	275,0	1,2		672,0		
1974	28083,0	359,7	1,3	11915,2	927,4	7,8	15,6
1975	32499,9	455,2	1,4	14469,1	1078,4	7,5	14,9
1976	35134,3	5337	1,5	19009,2	1199,4	6,3	12,6
1977	48517,7	595,8	1,2	26126,5	1114,7	4,3	8,5
1978	51067,6	777,1	1,5	24427,7	1254,7	5,1	10,3
1979	61848,4	1083,9	1,8	32145,0	1621,2	5,0	10,1
1980	70107,1	1270,2	1,8	36869,9	2046,4	5,6	11,1
1981	88753,1	1494,3	1,7	40848,4	2643,9	6,5	12,9
1982	113007,0	1774,0	1,6	53741,8	3013,3	5,6	11,2
1983	12943,5	2250,4	1,8	57893,7	78007	13,5	26,9
1984	145279,9	2603,4	1,8	82224,2	6726,2	8,2	16,4
1985	167143,6	4741,7	2,8	85865,6	8470,6	9,9	19,7
1986	214325,3	2017,7	0,9	90201,3	7359,2	8,2	16,3
1987	227320,4	4770,0	2,1	98770,3	8991,0	9,1	18,2
1988	259876,2	4814,3	1,9	110891,5	4753,0	4,3	8,6
1989	286455,2			123170,8	5055,4	4,1	8,2

1990	302560,0	6150,7	2,0	143368,9	5429,5	3,8	7,6
1991	340065,6	7391,4	2,2	165923,4	5373,50	3,2	6,4
1992	341840,8	7270,0	2,1	175795,0	7088,6	4,0	8,1
1993		7868,7			7280,0		
1994	406267,1	8814,8	2,2		7603,5		
1995	416072,8	8663,2	2,1				
1996	433380,6	8719,3	2,1				
1997	414920,1	8861,6	2,0				

Tabela 13: Przychody SIAE w milionach lirów i założone wykorzystanie w wykonaniach i nadaniach utworów wchodzących w zakres domeny publicznej i chronionych prawem autorskim we Włoszech. Kategoria „Inne” grupuje utwory teatralne, opery, przedstawienia baletowe i dzieła choreograficzne (za które opłaty domenowe pobierano w niższej wysokości wynoszącej 5%).

6.5.1. Roczna sprzedaż

Pierwszy zbiór danych zawierający coroczne przychody ze sprzedaży utworów przedstawia Tabela 11, zaś jego podsumowanie — Rysunek 11.

Uważny czytelnik powinien zastanowić się nad danymi dotyczącymi nagrań z domeny publicznej (na przykład sprzedaż po roku 1965 dla nagrań z roku 1945, sprzedaż z roku 1966 dla nagrań z roku 1946, itd.) Po uwolnieniu nagrania⁶⁹ do domeny publicznej SCPP nie powinno wypłacać ani pobierać środków w związku z tym właśnie nagraniem. Zauważalny jest fakt, że przychody ze sprzedaży spadają ostro około roku 2004 i to dla wszystkich roczników, które w tym okresie stanowiły już domenę publiczną. Ostry spadek może być konsekwencją tego, że wydawcy materiału zaliczanego do domeny publicznej mogli już nie rejestrować swoich wydań w SCPP i/lub nie przekazywać odnośnych opłat⁷⁰. Zaskakujące jest jednak mimo wszystko to, że w zestawieniu występują jakiekolwiek kwoty po uwolnieniu nagrania do domeny publicznej, nie jest natomiast jasne, dlaczego ostry spadek notowany jest około roku 2004 w całym szeregu roczników⁷¹. Ta kwestia została podniesiona, lecz nie udało się znaleźć ostatecznego jej rozwiązania⁷². Skutkiem tego jest konieczność przyjęcia, że

69 Ściśle chodzi tu o prawo do określonego nagrania, gdyż prawa do samego nagranych utworu mogą jeszcze być chronione.

70 Należy również zwrócić uwagę na fakt, że analizowany zbiór danych składa się z przychodów, nie zaś z ilości sprzedanych egzemplarzy, co prawdopodobnie wzmacnia jeszcze niedoszacowanie rezultatów, gdyż sprzedaż nagrań z domeny publicznej (nawet, jeśli są one zarejestrowane) prawdopodobnie generować będzie mniejsze zyski niż sprzedaż nagrań chronionych prawem autorskim.

71 Spadki są na tyle duże, że nie da się ich wyjaśnić prostą wariacją. Na przykład przychody ze sprzedaży nagrań z roku 1945 spadają z wartości około 700 tysięcy EUR w roku 2003 do 9 000 EUR w 2004, zaś później do zera (materiał nie był już więcej nagrywany).

72 SCPP wyjaśnia to w sposób następujący: „Oni [firmy fonograficzne] robią to [deklarują nam swoją sprzedaż] dla wszystkich produktów w ofercie, obojętnie, czy są one w domenie publicznej, czy nie. Dodatkowo, na

wszystkie wielkości przychodów ze sprzedaży danego rocznika po wejściu zawierających się w nim utworów do domeny publicznej mogą być nierzeczywiste, stanowią więc niedoszacowania⁷³.

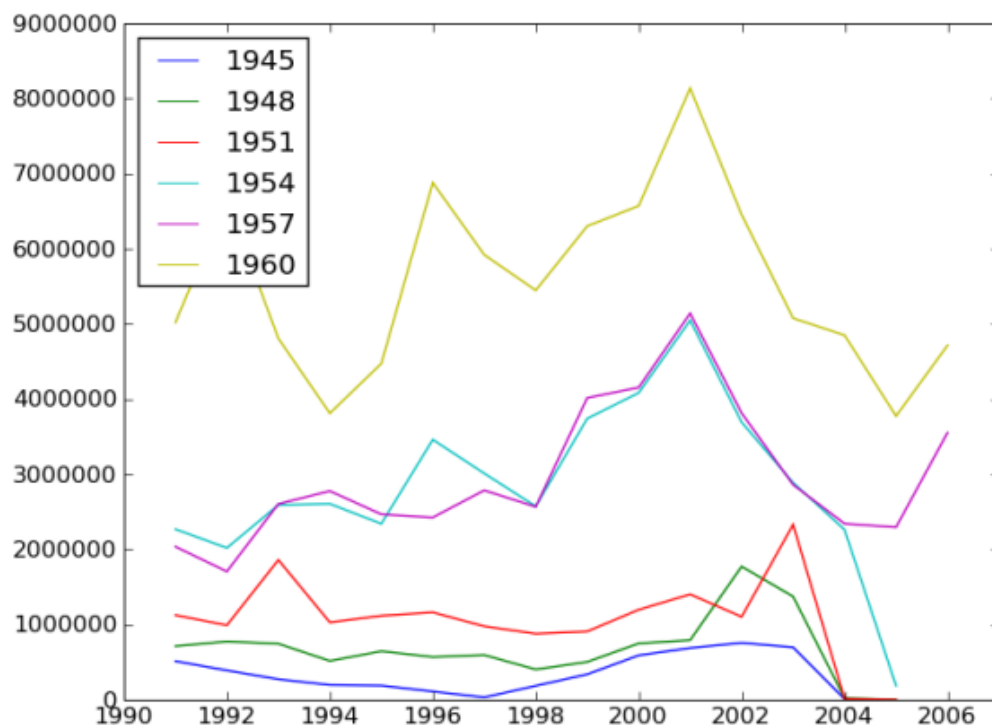
składankach, część utworów może być w domenie publicznej, część zaś nie. Zwykle więc dane, które są dla nas dostępne dotyczą materiału dźwiękowego z tych dwóch kategorii.” Istnieją jednak podmioty wydające wyłącznie materiały z domeny publicznej i wiele pozycji zawierać może wyłącznie domenę publiczną. Nie jest więc jasne, czy sprzedaż materiałów w domenie publicznej jest w pełni zgłoszona do SCPP. Dane SCPP nie zawierają również darmowej dystrybucji utworów w postaci np. płyty CD dołączonej do gazety, a oczekuje się, że udział w tym sektorze materiału z domeny publicznej będzie znaczny z uwagi na to, że przynajmniej w postaci opłat licencyjnych jest on tani.

73 Istnieją jeszcze inne ciekawe zjawiska: na przykład brak danych z lat 1996 i 1998 dla materiałów z rocznika 1945, czy znaczny spadek użytkowania utworów z roku 1947 w roku 1998.

Rocznik	1945	1946	1947	1948	1949	1950	1951	1952	1953	1954	1955	1956	1957	1958	1959	1960
1991	512,9	550,8	528,5	712,6	380,6	4221	1125,0	2601,8	2978,9	2269,2	2355,6	2809,2	2036,1	4160,1	2612,2	5020,3
1992	389,5	468,2	725,4	774,6	540,3	607,3	990,9	1770,0	2548,2	2019,2	1903,6	1960,8	1705,9	2958,0	2019,8	6653,4
1993	272,0	1183,5	1038,7	7450	1211,1	1063,8	1859,7	2038,3	3529,1	2591,6	3522,4	3082,2	2605,1	4384,4	3412,3	4807,1
1994	195,8	732,2	592,2	516,1	617,5	695,5	1029,2	1769,0	2483,3	2606,3	3175,6	2772,1	2777,0	3889,6	2897,5	3811,1
1995	187,7	579,0	706,8	5\645, 2	8510	577,8	1116,9	1860,9	25498	2341,0	2515,3	2402,6	2467,0	3913,7	1641,4	4472,6
1996		573,7	906,4	568,5	706,7	771,0	1162,0	2213,7	3333,7	3460,4	3800,1	2921,2	2424,7	4468,1	3375,2	6878,7
1997	32,2	66,4	841,9	594,4	690,0	749,0	976,6	1353,9	2796,5	3011,2	3463,2	2363,0	2786,2	3816,2	3233,5	5919,8
1998		20,8	7,2	402,7	491,8	770,9	878,0	1292,1	2499,8	2573,9	3018,4	1959,7	2566,9	3932,4	3521,9	5447,2
1999	337,9	508,7	563,6	502,8	651,4	1109,8	908,4	2115,6	3247,3	37405	3324,0	4521,9	4015,3	5497,2	4754,2	6301,0
2000	590,2	1307,6	1680,8	749,0	1198,7	1507,7	1197,4	1782,1	3075,1	4082,9	3951,2	4163,3	4154,2	5748,1	5375,9	6570,7
2001	687,9	1348,5	1830,7	792,5	1204,1	1630,7	1402,8	3514,3	4497,3	5046,8	3893,0	5411,7	5140,5	7314,2	5649,6	8136,0
2002	756,8	663,4	1097,6	1772,4	2080,0	1096,6	1103,1	2139,0	3128,6	3692,2	3927,9	4225,3	3814,5	5293,1	4731,5	6454,1
2003	697,0	743,0	1518,8	1375,8	1600,4	1447,5	2330,3	2335,8	2922,9	2887,8	3770,5	3527,7	2860,6	4590,9	4688,2	5076,2
2004	9,0	9,5	25,5	20,1	18,2	9,1	12,0	37,4	64,2	2261,1	2328,9	2892,4	2342,1	3163,9	3227,7	4840,8
2005			2,8	0,4	0,2	12,8	1,3	3,1	1,5	185,3	2384,6	2760,7	2294,7	2841,5	2964,6	3773,7

2006			0,1									3477,4	3553,2	4627,4	4087,2	4714,8
------	--	--	-----	--	--	--	--	--	--	--	--	--------	--------	--------	--------	--------

Tabela 14: Przychody ze sprzedaży (w tysiącach) dla nagrań z roczników 1945-1960 z danych SCPP.

Rysunek 11: Sprzedaż SCPP ogółem z rozbiciem na rok wydania materiału. By uniknąć przeładowania wykresu danymi, przedstawiono dane dla pięciu lat.

Jest to sytuacja raczej niepożądana, gdyż wpływa ujemnie na wiarygodność porównania wykorzystywania utworów przed przejściem do domeny publicznej i po⁷⁴. Mając na uwadze powyższe, skoro możemy założyć, że dane uwolnionych do domeny publicznych utworów są niedoszacowane, to wszelkie przypadki, w których domena publiczna ma wpływ pozytywny są tym bardziej znaczące. Nawet jednak pobieżne przejrzanie danych pokazujących olbrzymie spadki wykorzystania roczników znajdujących się już w domenie publicznej w okolicach roku 2004 pozwala stwierdzić, że zniweczyłyby one wszelką analizę.

Z uwagi na powyższe utrudnienia, nie dokonano formalnej analizy wpływu domeny publicznej na wykorzystanie materiału. Zebrane informacje pozwoliły jednak na porównanie wykorzystania

74 Dodatkowy problem leży w kwestii, jak zdefiniować okres, dla którego ustalane jest porównanie. W jednej z dyskusji z SCPP, organizacja stwierdziła: „Wiele firm fonograficznych wydaje składanki nagrań ze starszych roczników swojego katalogu w roku poprzedzającym ich uwolnienie do domeny publicznej.” Jeśli jest tak faktycznie, porównanie użytkowania materiału chronionego prawem autorskim i znajdującego się w domenie publicznej będzie charakteryzowało się odchyłem w górę, zaś szacowany wpływ domeny publicznej będzie *de facto* niedoszacowany. Jednym z rozwiązań byłoby przesunięcie obydwu granic podczas definiowania okresu, dla którego prowadzone jest porównanie. Spowodowałoby to jednak inne trudności: sprzedaż kształtowana jest przez inne czynniki niż status domeny publicznej utworu, a wraz z rozszerzaniem badanego okresu coraz trudniejsze staje się uchwycenie „równości wszystkich czynników”.

materiału z domeny publicznej i materiału poza nią się znajdującego — patrz Tabela 15. Zawiera ona coroczne przychody ze sprzedaży wszystkich fonogramów, tych z lat 1945-1960 i fonogramów z domeny publicznej z każdego roku z przedziału 1991-2006. Przedstawione liczby uwidoczniają, że nagrania w domenie publicznej stanowią nikły odsetek wykorzystania nagrań dźwiękowych — w każdym przypadku jest to mniej niż 0,5%.

Rok	Sprzedaż ogółem	Sprzedaż 1945-1960	Sprzedaż, domena publiczna	Domena publiczna, %
1991	831,14	31,08	0,0	0,00
1992	798,76	28,04	0,0	0,00
1993	889,90	37,35	0,0	0,00
1994	1015,38	30,56	0,0	0,00
1995	1070,87	29,83	0,0	0,00
1996	1174,26	37,56	0,0	0,00
1997	1193,87	32,71	0,10	0,01
1998	1160,85	29,38	0,03	0,00
1999	1621,75	42,10	1,91	0,12
2000	1634,23	47,14	5,54	0,34
2001	1836,02	57,50	7,49	0,41
2002	1822,10	45,98	8,57	0,47
2003	1479,47	42,37	12,05	0,81
2004	1251,59	21,27	0,20	0,02
2005	1208,63	17,23	0,21	0,02
2006	1300,64	20,46	0,00	0,00

Tabela 15: przychód w milionach za fonogramy na rynku francuskim w latach 1991-2006.

Jak jednak przedstawiono powyżej, istnieją obawy o to, że szacunki przychodów z dystrybucji nagrań objętych domeną publiczną są znacznie zaniżone — co tabela potwierdza (ilość nagrań z domeny publicznej wzrasta między latami 2001 a 2006, lecz przychody z tytułu tych nagrań w

tym samym okresie spadają z ponad 12 *milionów EUR* w roku 2003 do 200 *tysięcy* w 2005 i jedynie 123 *tysięcy* w roku 2006.

6.5.2. Dostępność

Drugi pozyskany od SCPP zbiór danych zawiera ilość sprzedanych egzemplarzy (bez kwot przychodu z tego tytułu) dwóch roczników nagrań (1950 i 1954) dla lat 1991-2005 podzielonych na poszczególne ścieżki — co uszczegółowiło dostępne informacje do poziomu pojedynczych utworów. Dane dla roku 1954 są ograniczone tym, że przedstawiają sprzedaż tylko dla jednego roku, w którym materiał ten był uwolniony do domeny publicznej; jak już zauważono powyżej, dane sprzedaży materiału z domeny publicznej po roku 2004 były niewiarygodne. Z tego względu skoncentrowano się na danych z roku 1950

Wcześniejsza część pracy zdefiniowała już ogólny wpływ domeny publicznej na sprzedaż, więc w tej części pracy nacisk położony został na kwestie nieco odmienne. Przede wszystkim, posegregowane dane w pozyskanym zbiorze pozwalają na przeanalizowanie *dostępności* nagrań. Nagranie określono jako dostępne, jeśli w danym okresie sprzedano je co najmniej raz (jeśli nagranie nie było sprzedane ani razu w okresie 1991-2005, nie pojawiło się w zbiorze danych w ogóle)⁷⁵. Porównano okresy czterech lat sprzed wygaśnięcia praw autorskich (1996-1999) i czterech lat po wygaśnięciu praw autorskich (2001-2004). W okresie 1996-1999 dostępnych było 1 098 utworów (54% całości), zaś w okresie 2001-2004 — 1 680, czyli 83%. Naturalnie, do interpretacji takich wyników należy podchodzić ostrożnie. W analizowanym okresie zachodziły inne znaczne zmiany, szczególnie w dziedzinie technologii cyfrowych. Wzrost dostępności utworów jest jednak znaczny i sugestywny.

7. Rozkład sprzedaży i wykorzystania

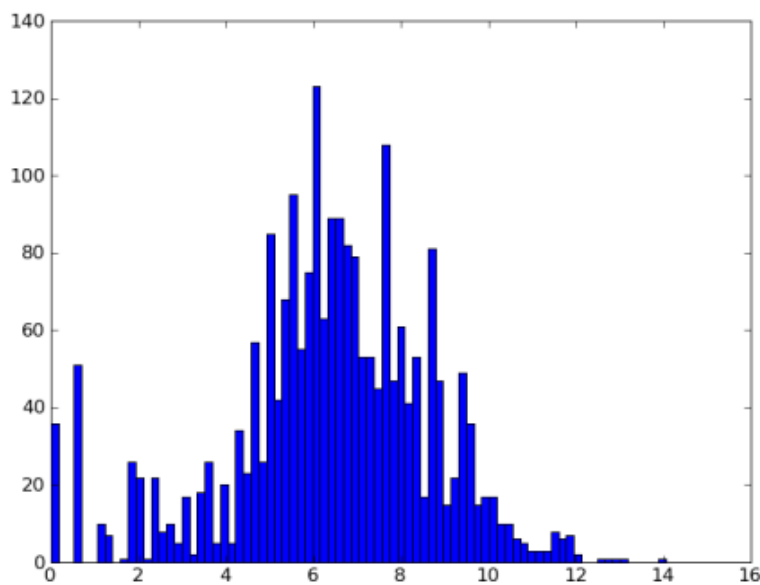
Część pozyskanych do badania danych pozwala na zbadanie rozkładu sprzedaży, to znaczy ilości pozycji⁷⁶ sprzedanych w jednym egzemplarzu, w dwóch, itd. Część danych tego typu przedstawiono już powyżej, w rozdziale dotyczącym informacji pozyskanych od firmy Nielsen. W niniejszym rozdziale przedstawione są dodatkowe dane.

75 Oczywiście nie jest to przesłanka idealna, lecz do celów badania wydaje się sensowna. Podziękowania za zasugerowanie takiego właśnie podejścia należą się SCPP.

76 Podobnie, jak wcześniej, dostępne są dane według pozycji, nie zaś utworów, choć można zauważyć, że prawdopodobne jest w odniesieniu do większości utworów, szczególnie o niskim nakładzie, że pojęcia utworu i pozycji można utożsamiać, gdyż utwór tego typu nie będzie opublikowany we więcej niż jednym wydaniu.

7.1. CPP

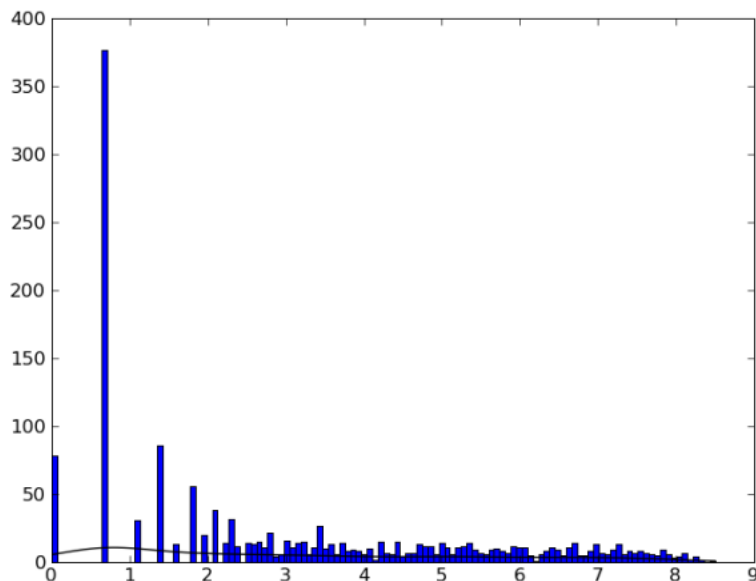
Drugi zestaw danych pozyskany od SSCP, co już wspomniano, jest podzielony według poszczególnych pozycji i stanowi dobrą podstawę do badania wielkości sprzedaży poszczególnych pozycji. Rysunek 12 przedstawia rozkład sprzedaży wszystkich pozycji z rocznika 1950 pomiędzy rokiem 1996 a 2003 (kilka okresów złożono w całość, z uwagi na duże wahania z roku na rok w wielkościach sprzedaży dla niektórych pozycji). Jak widać z histogramu, rozkład sprzedaży w przybliżeniu ma kształt rozkładu logarytmicznego normalnego.

Rysunek 12: Rozkład sprzedaży nagrań z roku 1950 w latach 1996-2003 we Francji. Oś pionowa: częstotliwość; oś pozioma: logarytmiczne przedstawienie sprzedaży.

7.2 .BUMA/STEMBRA

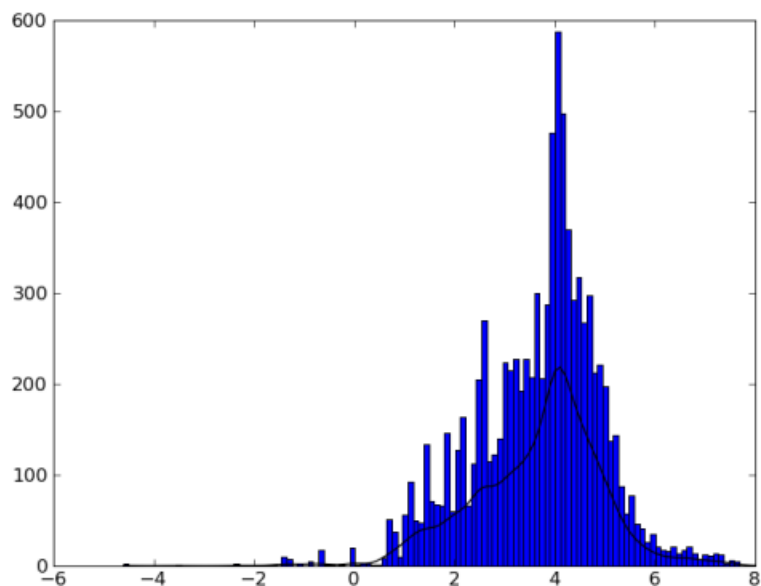
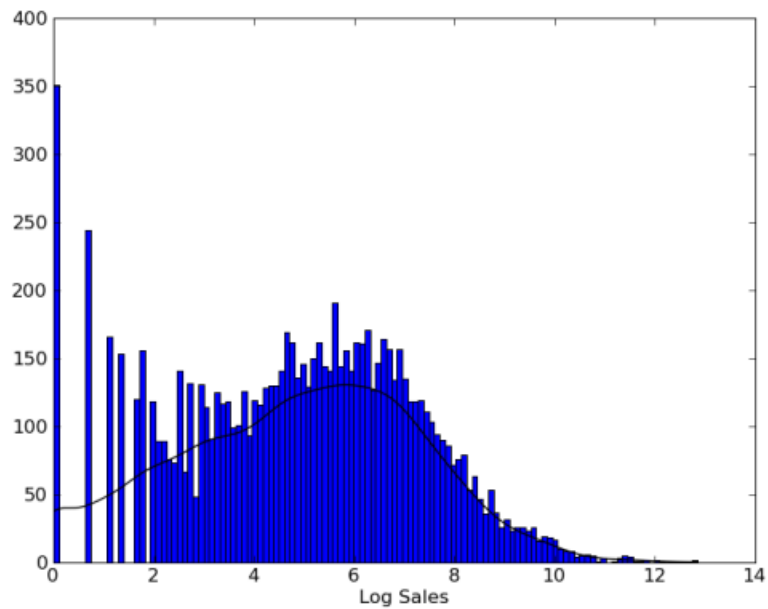
Do badania pozyskano dane z BUMA/STEMBRA, holenderskiego stowarzyszenia zajmującego się rynkiem muzycznym i kompozycjami. Główny zbiór danych to losowa selekcja pozycji z pełnego katalogu stowarzyszenia przywołująca tytuły ścieżek muzycznych i kompozytorów oraz ich wykorzystanie (liczba kopii i czas trwania utworu) dla lat 2005-2007. Niestety, oprócz tytułu ścieżki zbiór danych nie zawierał przydatnych informacji, na przykład roku wydania, który pozwoliłby określić status ochrony utworu przez prawa autorskie. Mimo tego, istniejące dane pozwoliły na wyliczenie wykorzystania poszczególnych utworów. Informacji o wykorzystaniu utworu jest w zbiorze danych kilka. Z uwagi na prawa do wykonania dostępne są dane o ilości wykorzystania utworu i jego długości, zaś z punktu widzenia prawa do wykonywania kopii — ilość wykonanych egzemplarzy i łączną kwotę płatności z zewnątrz. Rozkłady na podstawie tych dwóch typów wykorzystania utworów dostępne są na Rysunkach 13 i 14.

Rysunek 13: Rozkład wykorzystania prawa do wykonania z danych udostępnionych przez BUMA/STEMBRA. Oś pionowa: ilość; oś pozioma: logarytmiczne przedstawienie sprzedaży.

7.3. Literar-Mechana (LIME) Austria

Do badania pozyskano również dane z Literar-Mechana, austriackiego stowarzyszenia zarządzającego prawami autorów, dziennikarzy, naukowców i tłumaczy, jak też późniejszych posiadaczy praw autorskich. Stowarzyszenie zbiera dane dotyczące prawa do wykonywania kopii, nadawania utworów w miejscach pół-publicznych (barach, hotelach, itd.), opłat za czyste taśmy i inne nośniki dla dzieł kultury, wykonywania kopii licencjonowanych materiałów wideo i nagrań na płytach CD na nośniki audiowizualne, kopiowania literatury do użytku prywatnego, kopiowania utworów do podręczników szkolnych, wypożyczania pozycji bibliotecznych oraz praw do odczytów publicznych i nadawania (dla rynku austriackiego). Zbiór danych miał formę anonimowego spisu płatności na rzecz członków stowarzyszenia w poszczególnych latach. Rozkład płatności dla autorów na rok 1994 przedstawia Rysunek 15 — zawarta na nim krzywa ma kształt przechylonej na prawo krzywej rozkładu logarytmicznego normalnego, w pewnym stopniu podobny do rozkładu dla płatności w odniesieniu do danych pozyskanych od SCPP i BUMA/STEMBRA.

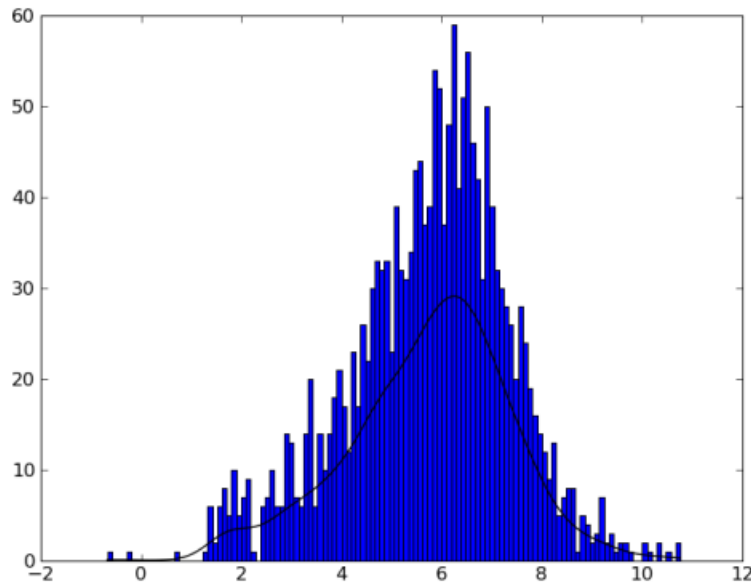

Rysunek 14: Rozkład wykorzystania prawa do powieliania (górze) i płatności z tego tytułu (dół) dla danych uzyskanych od BUMA/STEMBRA. Oś pionowa: ilość; oś pozioma: logarytmiczne przedstawienie sprzedaży (górze), logarytmiczne przedstawienie płatności (dół).

8. Digitalizacja

Jedną z kwestii, której ominięcie w poprzednich rozdziałach jest zastanawiające, jest szersza dyskusja na temat digitalizacji materiałów cyfrowych. Aspekt cyfrowy jest szczególnie ważny w domenie publicznej z dwóch powodów. Przede wszystkim, koszt wykonania, tj. koszt krańcowy

wykonania dodatkowych kopii utworów jest praktycznie zerowy. Ma to silne konsekwencje dla ceny materiałów cyfrowych należących do domeny publicznej — ogólnie oczekuje się, że ich cena będzie wynosiła zero lub że będzie bliska tej wartości.

Rysunek 15: Rozkład płatności LIME dla autorów w roku 1994. Oś pionowa: częstotliwość; oś pozioma: logarytmiczne przedstawienie płatności.

Po drugie, kwestie związane z prawami własności intelektualnej generują poważne problemy w kontekście digitalizacji analogowych zasobów bibliotek i archiwów. W przypadku materiałów z domeny publicznej kwestie prawa własności intelektualnej są nieobecne, lecz w odniesieniu do materiału chronionego prawem autorskim mogą być na tyle istotne, by digitalizację zatrzymać, a przynajmniej znacznie opóźnić⁷⁷.

Z powyższego wynika, że wartość domeny publicznej w cyfrowym świecie będzie znacznie wyższa z uwagi na:

- (1) różnice cenowe — a przynajmniej ułamkowe różnice — pomiędzy utworami z domeny publicznej a znajdującymi się poza nią zwiększą się (jeśli cyfrowe wersje materiałów z domeny publicznej będą dostępne w zerowej cenie, to różnica cen musi wynieść 100%),
- (2) w miarę spadku kosztów technologicznych digitalizacji i udostępniania (jak odbywało się to do tej pory) koszt transakcyjny związany z pozyskiwaniem praw do digitalizacji — co w przypadku domeny publicznej nie występuje — staje się kwestią znaczącą.

⁷⁷ Szukając dowodów na powyższe wystarczy prześledzić wysiłki digitalizacyjne, takie, jak działania serwisu Google Books, Open Content Alliance, Europeana, itd.

Są to rozważania bez wątpienia istotne, a ich znaczenie stanie się jeszcze większe⁷⁸. Ważne jest więc znalezienie dowodów na ich wpływ, dowodów, które pozwolą na przynajmniej zachowawcze prognozowanie co do przyszłego wpływu wywieranego przez materiały w formie cyfrowej.

Niestety nie istnieją zbiory danych przedstawiające informacje typu wymienionego wyżej dla tradycyjnych nośników. Istnieje jednak sporo dowodów, anegdotycznych i innych, które po zestawieniu w całość dają jasny obraz przyszłego znaczenia digitalizacji.

Rozpoczynając od kwestii ceny, dowody z kilku niezależnych od siebie źródeł jasno wskazują, że cyfrowe wersje utworów z domeny publicznej będą dostępne po zerowej cenie. Dla przykładu, Project Gutenberg udostępnia do pobrania za darmo ponad 26 000 e-booków zawierających dzieła z domeny publicznej. Podobnie, serwis archive.org publikuje za darmo zeskanowane kopie ponad miliona książek z domeny publicznej, jak też udostępnia duże ilości materiałów z domeny publicznej i opatrzonych innymi otwartymi licencjami za darmo.

Solidna statystyka wykorzystania jest trudna do odnalezienia, lecz Project Gutenberg udostępnia dane o pobraniu pozycji ze swoich zasobów za ostatni miesiąc. Pokazują one, że w listopadzie 2009 z komputerów należących do serwisu pobrano ponad 2,4 miliona książek.

Do celów pracy dokonano również porównania cen e-booków oferowanych w sklepie internetowym Amazon. Ciekawe okazało się, że dla każdego tytułu objętego domeną publiczną istniała co najmniej jedna wersja oferowana po zerowej cenie — interesujące jest jednak też to, że istniały również utwory oferowane po cenie niezerowej.

9. Wnioski

9.1. Wpływ cenowy

Szacunki poczynione na podstawie danych pozyskanych z firmy Nielsen sugerują, że domena publiczna wywiera na średniej cenie detalicznej książek wpływ na poziomie 5-15%, choć należy podkreślić, co zaznaczono już powyżej, że tego typu średnie wartości mogą być mylące i mogą prowadzić do niedoszacowania wpływu domeny publicznej na dostępność utworów. Dodatkowo należy również pamiętać, że dla produktów ściśle cyfrowych, czyli e-booków lub

⁷⁸ Biorąc pod uwagę aktualne trendy, możliwe jest, że forma cyfrowa w niedalekiej przyszłości stanie się formą wiodącą. Jednak aktualnie, nawet w przypadku muzyki, która jest materiałem poddającym się digitalizacji w sposób najprostszy, media materialne nadal stanowią największą część autoryzowanej sprzedaży (nieautoryzowane kopie powstające w sieciach wymiany plików są oczywiście całkowicie cyfrowe i według niektórych wyliczeń swoim zasięgiem dorastają już co najmniej do wielkości autoryzowanej dystrybucji).

utworów muzycznych w postaci do pobrania, itd. wpływ domeny publicznej będzie znacznie wyższy niż dla mediów materialnych, gdzie większość ceny pochłaniają koszty produkcji i dystrybucji. Niestety, niedostępne są dane i środki pozwalające zbadać ten typ rynku, choć pobieżna analiza oferty e-booków z dziełami z domeny publicznej oferowanych przez sklep internetowy Amazon wskazuje, że znane pozycje o statusie domeny publicznej były dostępne w zerowej cenie (jak się wydaje, pozycje te były często pozyskiwane z serwisu Project Gutenberg), czego nie dało się zauważyć w odniesieniu do utworów chronionych prawem autorskim.

9.2. Wykorzystanie

Zebrano dane dotyczące wykorzystania materiałów z domeny publicznej i chronionego prawem autorskim z szerokiego zakresu obszarów. Podsumowanie pozyskanych danych zamieszczone jest w Tabeli 16.

Obszar	Źródło	Domena publiczna (%)	Uwagi
Wydania książek w miękkiej oprawie	Nielsen	4,4-6,8	Dla „czystej domeny publicznej (w ujęciu szerokim — 5,8%). Włączenie niesklasyfikowanych pozycji podniosło wartość do 11%.
Sprzedaż książek w miękkiej oprawie	Nielsen	2	Tylko pozycje znajdujące się całościowo w domenie publicznej; przy przyjęciu szerokiego rozumienia domeny publicznej wartość byłaby o 50-100% wyższa
Wypożyczenia książek	Słowacka Biblioteka Narodowa	5	
Wypożyczenia książek	Biblioteka Trinity College w Dublinie	3-8	24% względnie w porównaniu do książek sprzed roku 1960 (łącznie do teraz około 4-8 razy więcej)
Muzyka w radio i telewizji	YLE (Finlandia)	9	
Utwory muzyczne	SIAE (Włochy)	2	Możliwe częściowe niedoszacowanie — możliwe wartości do 8%
Inne utwory, szczególnie opera	SIAE (Włochy)	6-27	
Przychód z nagrań	SCPP (Francja)	<1%	Możliwość poważnego

			niedoszacowania wartości
--	--	--	--------------------------

Tabela 16: Podsumowanie danych o wykorzystaniu utworów. Kolumna „Domena publiczna” podaje wykorzystanie utworów znajdujących się w domenie publicznej jako procentowe wykorzystanie w grupie wszystkich utworów.

Jak widać, udział materiału z domeny publicznej jest zróżnicowany, od nieco poniżej jednego procenta do ponad 25%. Możliwe jest jednak, że obydwie wartości skrajne nie są dobrymi szacunkami — najniższa wartość pochodzi z danych udostępnionych przez SCPP, które, co zaznaczono wcześniej, mogą stanowić o znacznym niedoszacowaniu wyliczeń, zaś najwyższa wartość przedstawia dość specyficzny materiał (opery na rynku włoskim).

Odrzucając wartości skrajne, udział domeny publicznej w badanych jurysdykcjach i mediach waha się między 2 a 10%. Ciekawą obserwacją jest, że ta wartość odpowiada w przybliżeniu wyliczeniu wielkości domeny publicznej, co sugeruje, że średnie wykorzystanie jednego tytułu może być takie samo dla utworów chronionych prawem autorskim i znajdujących się w domenie publicznej.

9.3. Rozkład sprzedaży w rozbiciu na utwory

Preferowane byłoby oszacowanie rozkładu dla danych bez rozbijania na poszczególne utwory, szczególnie w zestawieniu według roczników czy grup roczników — tj. dla utworów stworzonych w mniej więcej tym samym okresie — i w zestawieniu według statusu utworu należącego (lub nie) do domeny publicznej.

Ograniczenia pozyskanych danych uniemożliwiły tego typu analizę, choć udało się ustalić a) odrębne rozkłady sprzedaży dla książek należących do domeny publicznej i objętych prawem autorskim na rynku brytyjskim (dane firmy Nielsen); b) rozkład sprzedaży dla określonych roczników (1950) nagrań muzycznych na rynku francuskim (SCPP); c) rozkład sprzedaży wszystkich nagrań na rynku holenderskim (BUMA/STEMBRA).

Proste przejrzanie uzyskanych rozkładów wskazuje na znaczące wariacje bez wyraźnej regularności⁷⁹. Jasne było jednak we wszystkich przypadkach, że zarówno dla utworów z domeny publicznej jak i chronionych prawem autorskim występowała znacząca wariacja w wykorzystaniu utworów, gdzie znaczna część przedstawicieli była wykorzystywana w stopniu niskim, zaś kilka miało status bestsellerów.

79 Porównywalne były jedynie same rozkłady – faktyczne poziomy użytkowania nie były oznaczone dla poszczególnych mierzonych aktywności (sprzedaż detaliczna, wykorzystywanie utworów w zapisach stowarzyszeń autorskich, itd.)

9.4. Wartość domeny publicznej

W wartościach bezwzględnych, wyniki uzyskane na podstawie zbioru danych Nielsena — jedyne zbioru danych pozwalającego wyliczyć wpływ domeny publicznej na cenę — sugerują, że na brytyjskim rynku księgarskim pozycje zawierające utwory z domeny publicznej są tańsze od pozycji chronionych prawem autorskim o około 5-15%. Należy tu jednak jeszcze raz przywołać obawy o to, czy podana wartość średnia nie jest poważnym zaniżeniem rzeczywistego wpływu domeny publicznej na ceny. Biorąc jednak pod uwagę uzyskaną wielkość i wartość sprzedanych książek z domeny publicznej na poziomie 5,8 miliona GBP (1,2 miliona egzemplarzy) należy zasugerować, że zysk konsumencki z tytułu istnienia domeny publicznej wynosi około 580 tysięcy funtów.

Naturalnie, podana wartość nie jest tożsama z wartością domeny publicznej, gdyż jest to po prostu zbędna strata społeczna (czyli zysk dobrobytu społecznego). Wyliczenie tej wielkości wymaga szacunku *wpływu* istnienia domeny publicznej na używanie utworów. Niestety, wpływ ten był niemożliwy do wyliczenia z wykorzystaniem udostępnionych do badania informacji. Alternatywnym rozwiązaniem byłoby stworzenie założenia elastyczności popytu i wykorzystanie tej wielkości do wyliczenia trójkąta zbędnej straty społecznej. Założenie elastyczności w granicach 2-4% skutkuje zbędną stratą społeczną w wysokości między 58 a 116 tysięcy funtów (1-2% przychodów ze sprzedaży utworów w domenie publicznej)⁸⁰.

Powyżej przytoczone wartości są zdecydowanie niskie, odzwierciedlając niski wpływ cenowy który z kolei jest odzwierciedleniem faktu, że większość ceny książki pochłaniają koszty jej wydrukowania i dystrybucji — nie zaś koszty prawa autorskiego⁸¹. Należy również ponownie stwierdzić, że tego typu szacunek jest wyjątkowo podatny na jednostkowe zmiany cen dla poszczególnych utworów — na przykład, jeśli cena wyjątkowo popularnego utworu spadnie w sposób znaczący, proste podejście do wyliczeń stanie się znacznym niedoszacowaniem.

Możemy odważnie ekstrapolować uzyskaną wartość do pełnego zakresu utworów znajdujących się w domenie publicznej. Rezultaty sugerują, że wpływ istnienia domeny publicznej na ceny wynosi między 5 a 15%, choć jak już zaznaczono powyżej wartości te mogą być niedoszacowane. Przyjmując średnią wartość 10% i łącząc ją z szacowanym wykorzystaniem utworów z domeny publicznej na poziomie 10% całości oraz elastycznością rzędu 2-4%, otrzyma się wartość domeny

80 Elastyczność o takich wartościach wydaje się przybliżeniem trafnym biorąc pod uwagę dostępną literaturę przedmiotu, zobacz np. dane dotyczące książek w Bittlingmayer (1992); Ringstad i Løyland (2006), dane dotyczące muzyki w np. Peter J. Alexander, *Music Recording* w James Brock (red.), *the Structure of American Industry* (2005) str. 127, Gasser et al. *Content and Control: Assessing the Impact of Policy Choices in Potential Online Business Models in the Music and Film Industries*.

81 To z kolei jest podstawą do stwierdzenia, że szacunek kosztów prawa autorskiego nie może być dokonany na podstawie przychodów ze sprzedaży i podobnych wartości.

publicznej wielkości 1-2% aktualnych przychodów ze sprzedaży utworów z domeny publicznej i 0,1-0,2% sprzedaży utworów ogółem (wliczając w to wszystkie dzieła kulturalne, zarówno objęte prawem autorskim jak i nie).

Może się to wydawać niewielką wartością. Czytelnik musi jednak pamiętać, że wartość ta stanowi nadwyżkę, względem sprzedaży zawsze wyglądającą na niewielką z uwagi na dość wysokie koszty. Ta sama logika miałaby zastosowanie, gdyby rozważać wartość dzieł objętych prawem autorskim. Na przykład, przy popycie liniowym, *nadwyżka* wygenerowana przez utwory objęte prawem autorskim równałaby się wartości domeny publicznej, która sama stanowi zbędną stratę społeczną⁸². W tym przypadku, wartość prawa autorskiego stanowić będzie od 1 do 2% przychodów z aktualnej sprzedaży utworów objętych prawem autorskim, będąc tym samym względnie małą. Ta sytuacja ilustruje tylko przepaść dzielącą wartość (w rozumieniu dobrobytu) i dochody⁸³.

Decydując się więc, czy wielkość domeny publicznej jest wartością dużą, czy nie, należy ją porównać z inną miarą nadwyżki, z których najbardziej oczywista jest wartość ochrony prawem autorskim — czyli dodatkowy dobrobyt wygenerowany przez istnienie ochrony ze strony prawa autorskiego w porównaniu do sytuacji, w której takiej ochrony nie ma (lub jeśli występuje ona w znikomym stopniu — powiedzmy, jeśli utwory chronione są prawem autorskim przez rok). Niestety, oszacowanie tej wartości obfituje w większe jeszcze trudności niż te, które napotkano przy badaniach stanowiących podstawę niniejszej pracy (jak podaż dzieł twórczych zmienia się w zależności od przewidywanych zysków?). Należy więc z satysfakcją przyjąć wyniki uzyskane do tej pory; nawet jeśli są one niedokładne i odbiegają od ideału, są najlepsze, jakie udało się uzyskać.

82 Prawo autorskie działa jak monopol i przy liniowym popycie koszty będą takie, że trójkąty zbędnej straty społecznej i nadwyżki konsumenta będą się pokrywać. Zakładając, że nadwyżka z monopolu przekazywana jest na spłatę pracy twórcy, to nadwyżka równoznaczna jest nadwyżce konsumentkiej – jeśli nie, nadwyżka konsumentcka stanowi od jednokrotności do trzykrotności zbędnej straty społecznej.

83 Pokazuje też, dlaczego szacunki przychodów dokonane na podstawie wartości, czy to dzieł chronionych prawem autorskim, czy będących w domenie publicznej, mają wątpliwy charakter.

Dodatek A: Ustalanie statusu domeny publicznej dla danych Nielsena

A.1. Porównanie danych z zawartością projektu Open Library

Dla pozyskanych danych uruchomiono algorytm⁸⁴ porównujący je z zawartością projektu Open Library, wykorzystując interfejs programistyczny (API) serwisu⁸⁵. Proces przebiegał bardzo powoli, z dwóch powodów. Po pierwsze, sieciowe interfejsy programistyczne są względnie powolne, po drugie, być może z przeciążenia serwisu, interfejs Open Library przestawał w pewnym momencie odpowiadać na zapytania i konieczne było ręczne ponowne uruchomienie algorytmu (by uniknąć przeładowania interfejsu, już na etapie projektowania algorytmu założono pewien odstęp między wysyłaniem kolejnych zapytań — co stanowiło kolejny powód powolnego działania rozwiązania). W wersji finalnej przetworzenie całej bazy danych Nielsena z 64 tysiącami pozycji zajęło około 10 dni. Rezultaty przedstawiają się następująco:

- łączna liczba pozycji: 63917;
- Liczba pozycji w domenie publicznej: 2206,0;
- Procentowy udział pozycji w domenie publicznej w całości: 3,450;
- Procentowy udział połączonych elementów: 58,847.

Jak widać, łączenie danych pomiędzy dwoma bazami nie było do końca udane, objęło bowiem około 3/5 pozycji. Przyczyna tak niskiego współczynnika jest prawdopodobnie dwójaka. Przede wszystkim, chcąc utrzymać czas działania algorytmu w rozsądnych granicach, należało ograniczyć w pierwszym kroku algorytmu ilość łączonych tytułów do dziesięciu. W przypadku wielu tytułów połączeń było więcej niż 10 i mogło dojść do odrzucenia skojarzeń prawidłowych przy pominięciu wyników powyżej tej wartości. Brak standaryzacji tytułów i nazwisk autorów⁸⁶

⁸⁴ Zobacz metoda „OLQuery.by.work”

<http://knowledgeforge.net/pdw/hg/file/tip/pdw/getdata/openlibrary.py>.

⁸⁵ Pierwotnie zakładano, że skrypt pracować będzie prosto i szybko, gdyż można było łączyć pozycje za pomocą numeru ISBN, obecnego w obydwu zestawach danych. Niestety, projekt Open Library skoncentrowany jest na rynku amerykańskim i okazało się, że ta sama książka wydana w Wielkiej Brytanii i Stanach Zjednoczonych często opisana była dwoma różnymi numerami ISBN, co skutkowało niewieloma połączeniami przy wyszukiwaniu po tych numerach.

⁸⁶ Dwa proste przykłady: tytuły w bazie danych pozyskanych z firmy Nielsen znormalizowano tak, by angielskie rodzajniki „The” i „A” znalazły się na końcu tytułu (np. „Christmas Carol, A”), zaś w bazie Open

oznaczają, że połączenia między przywołanymi dwoma bazami danych z wykorzystaniem tych atrybutów mogły być niedokładne, nawet, jeśli dana pozycja występowała w obydwu zbiorach informacji — a dostosowywanie algorytmu tak, by radził sobie z różnymi standardami w sposób nieunikniony zmniejszyłoby jego wydajność, zarówno w kontekście prędkości działania, jak i zwracania błędów pierwszego rodzaju (ang. *false positives*). Dodatkowo, co jest nieco ironiczne, dane w Open Library często dotyczyły ten sam problem, co dane w zbiorze Nielsena: nie następowała konsolidacja autorów, a w wielu przypadkach brakowało dat śmierci poszczególnych twórców⁸⁷.

Ogólnie jako należące do domeny publicznej zakwalifikowano 3,5% wszystkich pozycji (czyli 5,8% tych, dla których znaleziono odpowiedniki w obu bazach). Algorytm ustalania statusu pozycji należącej do domeny publicznej miał zachowawczy charakter, gdzie status oznaczano tylko wtedy, gdy wszyscy autorzy utworów składających się na pozycję zostali zakwalifikowani jako tacy, których działalność podlegała domenie publicznej.

Uzyskany wynik może być więc zaniżony, zakładając nawet rozsądny charakter poczynionych połączeń między dwoma bazami i biorąc pod uwagę fakt, że niektóre z pozycji w domenę publiczną zawierały materiał spoza niej, na przykład w postaci komentarzy. Jasne było nawet po pobieżnym przejrzaniu, że znaczna ilość utworów z domeny publicznej nie była prawidłowo przyporządkowana pomiędzy bazami lub nieprzyporządkowana do domeny publicznej z uwagi na nieprawidłowe dane dotyczące autorów lub brak informacji o dacie śmierci twórcy.

A.2. Porównanie danych z zawartością katalogu NGCOBA

New General Catalogue of Books and Authors (NGCOBA) to baza danych stworzona przez Philipa Harpera⁸⁸. W szczególności zorientowana jest na ustalanie statusu domeny publicznej lub ochrony przez prawo autorskie i z tego względu zawiera użyteczne dane o datach śmierci twórców. Głównie baza ukierunkowana jest na informacje o autorach, lecz zawiera również dane o samych utworach (ich tytuły wraz z datami pierwszej publikacji). Dla bazy danych Philipa Harpera uruchomiono następujący algorytm:

(1) Wyszukiwanie po tytule i autorze

- Jeśli dane pasują, wyliczenie statusu domeny publicznej w sposób ścisły (wszystkie daty śmierci są znane i wcześniejsze niż 1937)

Library nie dokonano takiego zabiegu. Nazwiska autorów baza danych Nielsena przechowywała jako „nazwisko, imię”, zaś baza danych Open Library wymieniała imię autora przed jego nazwiskiem.

87 Nie wydaje się to zaskakujące w świetle faktu, że duża porcja danych Open Library pochodziła z zasobów sklepu internetowego Amazon, dla którego podawanie daty śmierci twórcy nie ma znaczenia.

88 Baza dostępna jest w sieci Internet pod adresem <http://kingkong.demon.co.uk/ngcoba/ngcoba.html>.

- Jeśli nie, przejdź dalej

(2) Weź pierwszego autora i wyszukaj wszystkie pasujące (przynajmniej w przybliżeniu) wpisy, zezwalaj na dodatkowe imię.

- Jeśli dane nie pasują: utwór nie jest w domenie publicznej
- Ustaw początkowy wynik dla domeny publicznej na 0
- Dla każdego autora, gdzie znaleziono pasujące dane wykonaj następujące:
 - Jeśli autor znajduje się w domenie publicznej: wynik +1
 - Jeśli autor nie znajduje się w domenie publicznej: wynik -3
 - Jeśli status jest nieznany (brak danych o śmierci): wynik -0,5
- Potwierdzona domena publiczna, jeśli wynik jest większy od zera. Jeśli wynik jest mniejszy od zera, niezaklasyfikowane do domeny publicznej.

Działanie algorytmu zajęło kilka godzin; czas ten można było skrócić przy pomocy optymalizacji bazy danych. Uzyskano następujące rezultatu:

- łączna liczba pozycji: 63917;
- Liczba pozycji w domenie publicznej: 6404,0;
- Procentowy udział pozycji w domenie publicznej w całości: 10,019.

Jak widać, odsetek utworów w domenie publicznej był w przypadku tego wyszukiwania znacznie wyższy.

A.3. Wyszukiwanie ręczne

Dzięki nieocenionej pomocy Philipa Harpera możliwe było również ręczne sklasyfikowanie całej bazy danych z wykorzystaniem danych NGCOBA i własnej wiedzy. Wyniki przeszukiwania omówione są w jednym z powyższych rozdziałów pracy.

Źródła:

1. Bittlingmayer, G. (1992). The Elasticity of Demand for Books, Resale Price Maintenance and the Lerner Index. *Journal of Institutional and Theoretical Economics*, 148:588–588.
2. Brooks, T. (2005). Survey of Reissues of US Recordings. Publikacja wspólna z Council on Library and Information Resources i biblioteką Kongresu Stanów Zjednoczonych.
3. Clerides, S. (2002). Book value: intertemporal pricing and quality discrimination in the US market for books. *International Journal of Industrial Organization*, 20(10):1385–1408.
4. Gaffeo, E., Scorcu, A. E., Vici, L. (2008). Demand distribution dynamics in creative industries: The market for books in Italy. *Information Economics and Policy*, 20(3):257–268.

5. Ghose, A., Smith, M., Telang, R. (2004). Internet Exchanges for Used Books: An Empirical Analysis of Product Cannibalization and Welfare Impact.
6. Heald, P. (2006). Copyright Ownership and Efficient Exploitation: An Empirical Study of American Works Before and After They Enter the Public Domain.
7. Hendricks, K., Sorensen, A. (2009). Information and the Skewness of Music Sales. *Journal of Political Economy*, 117(2):324–369.
8. Hui, K.-L., Png, I. P. L. (2002). On the Supply of Creative Work: Evidence from the Movies. *American Economic Review*, 92(2):217–220.
9. Landes, W., Posner, R. (1989). An Economic Analysis of Copyright Law. *Journal of Legal Studies*, 18(2):325–363.
10. Le Guel, F., Rochelandet, F. (2005). P2P Music-Sharing Networks: Why the Legal Fight Against Copiers May be Inefficient? *Review of Economic Research on Copyright Issues*, (2):69–82.
11. Liebowitz, S. J. (2008). Is the Copyright Monopoly a Best-Selling Fiction?
12. Png, I., hong Wang, Q. (2007). Copyright Duration and the Supply of Creative Work. Levine's Working Paper Archive 321307000000000478, UCLA Department of Economics.
13. Pollock, R., Stepan, P. (2009). The Size of the EU Public Domain.
14. PwC (2006). The Impact of Copyright Extension for Sound Recordings in the UK. A Report for the Gowers Review of Intellectual Property prepared by PwC on behalf of the BPI.
15. Ringstad, V., Løyland, K. (2006). The demand for books estimated by means of consumer survey data. *Journal of Cultural Economics*, 30(2):141–155.
16. Rob, R., Waldfogel, J. (2006). Piracy on the High C's: Music Downloading, Sales Displacement, and Social Welfare in a Sample of College Students.
17. The EUPD Project Team (2009). The value of the public domain.
18. Watt, R. (2000). *Copyright and Economic Theory: Friends or Foes?* Edward Elgar, Cheltenham, Wielka Brytania.

Dokument udostępniony jest na licencji Creative Commons — Uznanie autorstwa CC-BY wersja 3.0, wszystkie jurysdykcje: <http://creativecommons.org/licenses/by/3.0/deed.pl>.

Przełożył dla Koalicji Otwartej Edukacji: Wojciech Pędzich, przejrzał: Mirosław Barszcz, skład i redakcja: Bożena Bednarek-Michalska.

Polska, grudzień 2010/styczeń 2011